

ROMSICS IGNÁC

Bethlen István és a forradalmak kora

1. Károlyival és Károlyi ellen

A polgári demokratikus forradalom, ill. a Károlyi-kormány és Bethlen viszonyát az első hetekben sajátos kettősség jellemezte. A forradalom alapvető belpolitikai célkitűzései (általános és titkos választójog, radikális földreform stb.) ellen Bethlen immár közel két évtizede harcolt, s a demokráciáról, ill. a demokrácia magyarországi adaptálásáról vallott felfogása október—novemberben sem változott. Ebből a szempontból tehát feltétlenül a forradalom ellenségének és a forradalmi kormány ellenfelének számított, amit nem is igyekezett titkolni. A Nemzeti Tanácsra, majd a Károlyi-kormányra felesküdő konzervatív politikusok és közéleti személyiségek nevei között az övé nem szerepelt. A Károlyi-párt határokkal kapcsolatos álláspontját és nemzetiségi politikájának egyes elemeit azonban — ha kényszerből is — már október elején magáévá tette, s természetesen a rend helyreállítását is, ami a kormány egyik alapvető novemberi törekvése volt, erősen kívánta. Mindezek a kormány támogatása mellett szótlak, s Bethlen magatartását eleinte ez utóbbi megfontolások határozták meg. December közepéig nemcsak nem támadta Károlyit, hanem Erdély megtartásáért kifejtett erőfeszítéseiben — ha a háttérből is — kifejezetten segíteni igyekezett. „Borzalmas időköt élünk, összeomlik minden . . . Ebből már nem lehet kimászni, szegény Károlyi hiába erőlködik. De azért kutya kötelessége mindenkinek Károlyit támogatni” — vélekedett november 11-én Ugron Gábor,¹ s az első hetekben, legalábbis ami a kül- és nemzetiségpolitikai teendőket illeti, Bethlen is hasonlóképpen gondolkodhatott.

Először november 11-én tárgyalt Károlyival és Jászival. Megbeszélésük előzménye az volt, hogy a magyarországi és erdélyi románok Aradon működő Nemzeti Tanácsa november 9-én, tehát ugyanazon a napon, amikor Románia ismét hadatüzent Németországnak, ultimátumszámba menő memorandumot intézett a magyar kormányhoz. A jegyzék azt követelte, hogy a 26 románok lakta vármegye (a történeti Erdély mellett tehát a Bánát, a Részek és Máramaros is) helyeztessék a Nagyszebenben megalakítandó román nemzeti kormány szuverenitása alá.² Jászi Erdély kantonális autonómiák szerinti átalakításának javaslatával kívánt Aradra utazni, tervéhez azonban annak az „erdélyi nemzeti tábornak” a beleegyezését is meg akarta szerezni, amely nemzetiségi autonómiákról októberben még hallani sem akart. A megbeszélést, amelyet

¹ Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének (továbbiakban: MTA TI) Filmtára B. VII/290. (Ugron Gábor 1918. nov. 11-i levele Thorma Miklósnak.)

² Hajdu Tibor: Az 1918-as magyarországi polgári demokratikus forradalom. Bp. 1968. 133—134. Vö. Raffay Ernő: A magyarországi Román Nemzeti Párt az első világháború végén. Tiszatáj, 1982/6. 47—55.

Károlyi úgy kezdett, hogy „... megkérte Bethlen Istvánt, ne hallgasson személyes érzelmeire, hanem nyújtson támogatást annak megmentésére, ami még megmenthető”,³ egyetértés jellemezte. Jászi indítványát nemcsak Apáthy és a kolozsvári szociáldemokraták vezetője, Vincze Sándor, hanem Bánffy Miklós és Bethlen István is elfogadták. „Maga Bethlen István gróf is — emlékezett utóbb Jászi — nyíltan kifejezte azt a véleményét, hogy ő is az adott körülmények között az általam javasolt kibontakozási tervet az elérhető optimumnak tekinti.”⁴

Jászi november 13—14-i aradi tárgyalásai teljes kudarccal végződtek. A Román Nemzeti Tanács november 14-én kiáltványban közölte, hogy a románság „... semmi körülmények között sem akar a magyar nemzettel továbbra is bármilyen államközösségben élni, hanem el van határozva a tőle lakott területen szabad és független államot létesíteni”.⁵ Egy nappal korábban, november 13-án Linder Béla aláírta a belgrádi katonai egyezményt, amelynek értelmében a magyar csapatokat a Szamos felső folyását és a Maros vonalát követő demarkációs vonal mögé kellett visszavonni. A demarkációs vonaltól keletre és délre eső területeket antant haderő szállhatta meg. A román előőrsök — a konvenció formális aláírását tulajdonképpen be sem várva — november 12—13-án tűntek fel a Kárpátok szorosaiiban. Bár a belgrádi egyezményből csak katonai megszállás következett, várható volt, hogy a fegyverszünet eme kikötését sem Románia, sem az erdélyi románság nem fogja tiszteletben tartani.⁶

Az új fejlemények a vezető erdélyi politikusokat mély aggodalommal töltötték el és arra ösztönözték, hogy demonstratív akciók szervezésével ország és világ, s különösen a győztesek előtt dokumentálják: Erdély Romániához csatolása, amely mélyen igazságtalan és a wilsonizmussal is összeegyeztethetetlen lenne, a magyarság számára elfogadhatatlan. Az első ilyen akciót a budapesti Székely Nemzeti Tanács kezdeményezte, amelynek vezetői november közepéig Gál Sándor, Gyórfy Gyula és Sándor László, november közepétől pedig Ugron Gábor, Sebess Dénes és Jancsó Benedek voltak. A november 17-i budapesti székely nagygyűlés résztvevői támogatásukról biztosították Jászit, s kimondták, hogy „... az integritás megóvása mellett a nemzetek szabad fejlődését biztosító kantonális szervezet hívei”. Arra az esetre, ha a békekonferencia az integritást nem fogadná el, deklarálták az erdélyi magyarság önrendelkezési jogát és állást foglaltak a Székelyföld „minden államtól független szuverén köztársasággá” alakulásának szükségessége mellett.⁷

Ezzel egyidőben az Erdélyben tartózkodó Bethlen is cselekvésre szánta el magát. A maros-tordai főispán (Incedy-Joksmán Nándor) révén no-

³ Országos Széchényi Könyvtár (továbbiakban: OSzK) Kézirattár. Apáthy István Hagyatéka. Quart. Hung. 2455. *Apáthy István*: Erdély az összeomlás után. (Kézirat.)

⁴ *Jászi Oszkár*: Visszaemlékezés a Román Nemzeti Komitéval folytatott aradi tárgyalásaimra. In: Jászi Oszkár publicisztikája. Szerk. Litván György és Varga F. János. Bp. 1982. 314.

⁵ Kolozsvári Hírlap, 1918. nov. 21. Az erdélyi románok szózata az antant államokhoz.

⁶ A belgrádi egyezményre: *Hajdu*: i. m. 127—128.; a román hadsereg megjelenésére: Országos Levéltár (továbbiakban: OL) K 40. Nemzetiségi miniszter ir. 1918 — IX — 151.; az erdélyi románság magatartására: Kolozsvári Hírlap, 1918. nov. 13. Mi lesz Erdéllyel?

⁷ OL K 40. Nemzetiségi miniszter ir. 1918—XVIII—308. Vö. *Primi pilus*: A székely hadosztály és a Székely Nemzeti Tanács. Új Magyar Szemle, 1920. 273. és Népszava, 1929. márc. 24. Gróf Batthyány Tivadar nyilatkozata.

vember 7-én Apáthynak, Ugronnak, Urmánczynak és több más erdélyi vezetőnek is táviratoztatott vagy telefonáltatott, hogy „... halaszthatatlanul sürgős és létünkre vonatkozó fontos kérdések megbeszélése végett” azonnal utazzanak Marosvásárhelyre.⁸ Hívásának valószínűleg többen (például Ugron Gábor) nem tettek eleget,⁹ ám november 19-én Marosvásárhelyen ennek ellenére megalakult egy bizottság, amely feladatát egyfelől az Erdélyi Székely Nemzeti Tanács megalakításának előkészítésével, másfelől egy november 28-ra, Marosvásárhelyre meghirdetett „székely nemzetgyűlés” megszervezésében jelölte meg. Az előkészítő bizottságban, amelynek elnöke Bodó Sándor vásárhelyi főügyész lett, egyetlen régi vezető erdélyi politikus sem foglalt helyet, s Bethlen sem volt tagja. A háttérben azonban kétségtávol ő, ill. ők álltak, amint erre a vásárhelyi szociáldemokrata sajtó akkor, s a romániai történetírás újabban rá is mutatott.¹⁰

Az előkészítő bizottság Erdélyben szétküldött felhívása tiltakozott Erdély esetleges Romániához csatolása ellen, s minden testületet, szervezetet és egyesületet felszólított Magyarország integritásának megvédésére. Az önálló székely köztársaság kikiáltásának tervére csak annyiban utalt, amennyiben a „nemzetalkotó erdélyi székely magyarság évezredes jogainak csorbíthatlan megóvását” külön is kiemelte. Egyes erdélyi lapok azonban ehhez hozzátették, hogy ha Magyarország integritását a győztes hatalmak nem tartják tiszteletben, akkor a 28-i nagygyűlésen megalakítandó Erdélyi Székely Nemzeti Tanács legfontosabb feladata az lesz, hogy „... a wilsoni elv alapján megvesse fundamentumát egy önálló, független székely köztársaságnak”.¹¹

Az erdélyi politikusok demonstratív akcióival és a székely köztársaság esetleges kikiáltásának előkészítésével a kormány is egyetértett. A 17-i budapesti nagygyűlés határozatait véleményezve Jászi kijelentette, hogy „Bármilyen legyen is az új rend, amely majd kialakul, a székelységnek megvan a joga ahhoz, hogy a benne rejlő nagy nemzeti és kulturális erőket a szabad nemzetek társaságában a legteljesebb mértékben kifejthesse.”¹² Bodó Sándornak, aki a marosvásárhelyi nagygyűlésre invitálta, ugyanilyen értelemben táviratoztatott.¹³

Nem így a marosvásárhelyi szociáldemokrata Munkástanács és a zömmel ugyancsak baloldali beállítottságú tagokból (Antalfy Endre, Turnowszky Sándor, Molter Károly, Simó Géza, Csetri János stb.) álló Nemzeti Tanács, amelyek a reakció újjászülését látták a Bethlen kezdeményezte és a budapesti Székely Nemzeti Tanács támogatta mozgalomban. A vásárhelyi baloldal attól tartott, hogy az Erdélyi Székely Nemzeti Tanács döntően konzervatív politikusokból fog megalakulni. Antalfy Endre, a Nemzeti Tanács elnöke 21-én ezért arra kérte Jászit, hogy akadályozza meg a nagygyűlés megtartását, ill. lépjen

⁸ MSZMP KB Párttörténeti Intézetének Archívuma 606. fond. 3/36. őrz. egys. II. köt. 172.

⁹ MTA TI Filmtár. B. VII/290. (Ugron Gábor 1918. nov. 21-i levele Thorma Miklósnak.)

¹⁰ Tükör (Marosvásárhely), 1918. nov. 19. A reakció szerveződése. Vö. *Fuchs Simon*: Munkásmozgalom a Maros völgyében. Bukarest, 1975. 129. és *Alexandru Pál-Antal*: Consiliul Național Maghiar din Tîrgu Mureș și atitudinea sa față de Unirea Transilvaniei în România. In: *Marisia IX. Tîrgu Mureș. 1979. 394.* (A tanulmányt Lipcsey Ildikó és Miskolczy Ambrus fordították le számomra, amiért itt is köszönetet mondok.)

¹¹ Kolozsvári Hírlap, 1918. nov. 22. November 28-án megalakul a független székely köztársaság.

¹² Budapesti Hírlap, 1918. nov. 21. Székely küldöttség Jászi miniszternél.

¹³ OL K 40. Nemzetiségi miniszter ir. 1918 — XVIII — 308.

közbe elhalasztásáért. Noha Jászi, majd Kolozsvárról Apáthy és Vincze Sándor kifejezetten a mozgalom támogatására szólították fel a Munkástanácsot és a Nemzeti Tanácsot, a marosvásárhelyi baloldal — részben elvi, részben gyakorlati okokból — továbbra is támadta az előkészítő bizottságot és a háttérben álló Bethlent. A helyi harc úgy végződött, hogy a tömegbefolyás nélküli előkészítő bizottság november 24-én (Alexandru Pál-Antal szerint csak 27-én) feloszlatta magát, és a 28-i nagygyűlés levezetését Antalffyéknak engedte át.¹⁴

A november 28-i marosvásárhelyi nagygyűlésen, amelyen az erdélyi, bánáti és partiumi megyék magyar lakosságának körülbelül kétezer küldötte vett részt, Antalffy Endre elnökölt. Szónokok Biró Balázs és Szádeczky Lajos kolozsvári egyetemi tanárok, Ravasz László püspökhelyettes, valamint Szóts János (Kolozsvár) és Csetri János (Marosvásárhely) szociáldemokrata vezetők voltak. Bethlen, Bodó és az előkészítő bizottság többi tagja — noha feltehetően jelen voltak — nem szólaltak fel. A nagygyűlés helyeselte a kormány „wilsonizmuson alapuló” nemzetiségi politikáját és az integritáshoz való ragaszkodást, s az „ettől való eltérést” elutasította.¹⁵ Kiáltványa, amely „A világ népeihez” címet kapta, ugyancsak Jászi alapelképzeléseinek, ill. aradi tárgyalásainak a szellemében fogalmazódott. Arra hivatkozva, hogy egyfelől egy ország lakosságának 15%-a nem követelheti területének 35%-át, másfelől hogy az erdélyi magyar és szász lakossággal szemben a románság kisebbséget képez, a kiáltvány mind Erdély katonai megszállását, mind tervezett elcsatolását jogtalanak és a wilsonizmussal összeegyeztethetetlennek nevezte. Ezután lényegében megismételte Jászi aradi ajánlatát. „Mi nem ígérünk nektek csillogó királyságot; csak ami nekünk van: köztársaságot imperializmus, oligarchia és militarizmus nélkül. Minden nemzetnek egyformán demokratikus és nemzeti önállóságot, saját nyelvű közoktatást, igazságszolgáltatást, községi, járási és állami igazgatást magunk választotta szervekkel. Mindazt, amit a békekongresszustól is bármely nemzet várhat. Egy keleti Sweizot teremtünk magunknak, hol a hitfelekezetek teljes autonómiája, sajtószabadság, egyesülési, gyülekezési, birtoklási és munkaszabadság, szóval az életfeltételek egyenlősége mellett csupán az önként vállalt szerződés tartana össze az emberi tökéletesedés felé vezető nemes versenyen” — tartalmazta a felhívás.¹⁶

A székely köztársaság esetleges kikiáltásának tervével a nagygyűlés nem foglalkozott, s nem választotta meg az eredetileg tervezett Erdélyi Székely Nemzeti Tanácsot sem. Ehelyett — döntően saját híveiből — Antalffy egy Erdélyrészi Magyar Nemzeti Tanácsot alakított azzal a céllal, hogy az a románok által már megszállt és a belgrádi egyezmény értelmében még megszállandó területeken a magyarság érdekeit védje és ügyeit intézze.¹⁷

Három nap múlva, december 1-én az erdélyi románok gyulafehérvári gyűlése a Romániával való egyesülés mellett döntött. Másnap a román csapatok bevonultak Marosvásárhelyre. Parancsnokuk, Mosoiu tábornok a Kolozsvári Magyar Nemzeti Tanács vele tárgyaló képviselőjének (Fekete Lajos) kijelen-

¹⁴ Uo.; Kolozsvári Hírlap, 1918. nov. 28. A marosvásárhelyi nagygyűlés és *A. Pál-Antal*: i. m. 394–395.

¹⁵ Kolozsvári Hírlap, 1918. nov. 29. A székely nemzetgyűlés Magyarország integritásáért és Budapesti Hírlap, 1918. nov. 30. A marosvásárhelyi székely nemzetgyűlés határozata.

¹⁶ OL K. 40. Nemzetiségi miniszter ir. 1918 — IX — 905.

¹⁷ Uo. 1918 — IX — 484.

tette, hogy „... mihelyt annak módját ejtheti, a legelső feladata az lesz, hogy Apponyit, Andrássyt, Wekerlét és a többi kézrekerítsék és felettük ítéletet fognak mondani”. Emellett az erdélyi nagybirtokosok, többek között Bethlen földjeinek fekvése és gazdaságai élelmiszerkészletei iránt érdeklődött.¹⁸

Bethlen nem várta be a román csapatok Sámsondra érkezését. A 28-i nagygyűlést követően családjával együtt Budapestre utazott, ahol a Múzeum utca 11. számú ház második emeletén bérelt kisebb lakosztályt — egyelőre ideiglenes jelleggel.¹⁹

Budapestre költözése után először a fővárosi székely mozgalom munkájába kapcsolódott be, amelynek különböző pártállású résztvevőit mint eddig, ezután is összekötötte Erdély, ill. az integritás ügyének védelme és szolgálata. A többeknél (Batthyány Tivadar, Bánffy Miklós, Koréh Endre) is felbukkanó állítás, miszerint a Székely Nemzeti Tanács „vezére”, „irányítója”, „esze és lelke” Pestre érkezésétől Bethlen lett volna, utólagos hamisítás vagy túlzás. A testület valódi irányítója a Károlyihoz ekkor már elég közel álló Ugron Gábor volt, s Bethlen valójában a Székely Nemzeti Tanács „külgügyi albizottságának” az irányítását vállalta. Ez külföldre irányuló propagandával és külföldi összeköttetések kiépítésével foglalkozott. Az év végétől e bizottságban működött Teleki Pál is, akivel Bethlen ekkor került először közvetlen munkakapcsolatba.²⁰ Ugronnal és Jancsó Benedekkel egyetértésben ők, Bethlen és Teleki kezdeményezték Bánffy Miklós és Kunfalvi Rezső tanár (korábban az amerikai elnök tanítványa volt Princetontban) kiküldését Svájcországba, ill. az Egyesült Államokba, ami azonban egyiküknek sem sikerült.²¹

A Székely Nemzeti Tanács akcióinak, s ezenbélül Bethlen „külgügyi” tevékenységének semminemű ellenforradalmi vagy kormányellenes célja és szándéka nem volt. Bánffy és Kunfalvi ugyanazzal a feladattal indultak útnak, mint a kormány emisszáriusai: a magyar érdekeknek kellett volna pártfogókat szerezniük a győztesek között. A viszonyra jellemző, hogy a kormány belügyminisztere — éppen Bethlen kérésére — az Országház épületében utalt ki helyiségeket a Székely Nemzeti Tanácsnak, s hogy Bánffy és Kunfalvi kormánytámogatással (1 millió koronát kaptak) utaztak külföldre. Kormánypénzen (30 millió koronát folyósítottak) folyt a Kolozsvárt szervezni kezdett székely különítmény toborzása és felszerelése is, amit az események előrehaladtával a Székely Nemzeti Tanács egyre szükségesebbnek tartott.²²

Az ország területi épségének megvédése, s ennek eszközei tekintetében tehát továbbra sem volt ellentét Bethlen felfogása és a kormánypolitika között. Nem így a belpolitikában. A kormány reformtervei közül először a demokratikus földreformmal fordult szembe Bethlen. Az OMGE és a Gazdaszövetség december 15-i közös közgyűlésén sértett-dacos büszkeséggel vetette oda a felizgatott kedélyeket lecsendesíteni igyekvő földművelésügyi államtitkárnak (Laehne

¹⁸ Uo. 1918 — IX — 663.

¹⁹ OSzK Kézirattár. Levelestár. Gróf Bethlen Istvánné 1920. febr. 19-i levele Hierzeg Ferencnek.

²⁰ Hétfői Napló, 1929. márc. 26. Ugron Gábor válaszol Batthyány Tivadar grófnak.

²¹ OL P 4. Ifj. gróf Andrássy Gyula Hagyatéka. 330. tét. Gróf Andrássy Gyuláné Naplója. Gróf Bethlen István 1919. febr. 1-i levele gróf Andrássy Gyulához. Vö. *Bánffy Miklós*: Emlékeimből. Kolozsvár, 1932. 83.

²² OL K 26. Miniszterelnökség központilag iktatott ir. 1918 — XLI — 6264.; Népszava, 1929. márc. 24. Gróf Batthyány Tivadar nyilatkozata... és *Primipilus*: A székely hadosztály és a Székely Nemzeti Tanács. Új Magyar Szemle, 1920. 273.

Hugo): „Minket megnyugtanni nem kell. Mi férfiak vagyunk és mint férfiak meg is tudunk halni. Azonban a vesszőt megcsókolni sohasem fogjuk”. Az országnak — tette hozzá — meg kell értenie, s a gazdaszervezeteknek ezt propagálniuk kell, hogy „... birtokpolitikára szükség van, de a nemzet javára”.²³

Az OMGE február 6-i igazgatóválasztmányi ülésén ismét élesen támadta a törvénytervezet szociális radikalizmusát. Részletes kritikába ugyan nem bocsátkozott, annyit azonban elárult, hogy a nagybirtokállomány gyakorlatilag teljes felszámolása mellett (a tervezet minden 500, ill. 200 kat. holdon felüli birtokot a parasztság kezére akart adni), elsősorban a nemzetiségi parasztság földhöz juttatását helyteleníti. „... ha a javaslatot — mondotta — a Felvidéken és Erdélyben úgy hajtják végre, amint tervezik, akkor ezeken a vidékeken megdől a magyar szupremácia, még abban az esetben is, ha semmiféle politikai eszközt nem vesznek igénybe arra, hogy ezeket a területeket az országtól elszakítsák”. A különbizottság hivatását, amelyet a földreform ügyének „figyelemmel kísérésére” az igazgatóválasztmány megalakított, s amelynek ő is tagja lett, a törvénytervezet szociális radikalizmusa elleni minél erőteljesebb propaganda megindításában jelölte meg. Az ország népét és az antant képviselőit — javasolta — egyaránt fel kell világosítani arról, hogy „... ez a reform nem fogja megváltani a földműves népet az ő szenvedéseitől és bajaitól, és nem fogja a városi lakosság élelmezését megkönnyíteni”.²⁴

Az antant képviselőinek informálásában maga járt elől jó példával. Leginkább a bécsi angol megbízotthoz, Cuninghame ezredeshez fűzték jó kapcsolatok, akivel — maga is konzervatív beállítottságú lévén — a legkönnyebben tudott szót érteni. Emellett bejáratos volt Vix-hez is.²⁵ Károlyi, aki a konzervatív politikusok irányzattá szerveződését — parlamenti váltógazdálkodásra készülve — eleinte nemcsak hogy nem gátolta, hanem egyenesen kívánatosnak tartotta, sajátos módon maga is elősegítette politikai ellenfeleinek és az antant képviselőinek eszmecseréjét. Az amerikai Taylor-misszió tagjaival például a miniszterelnöki palotában adott fogadáson találkozott Bethlen.²⁶ Ezeken a megbeszéléseken Bethlen elsősorban továbbra is Magyarország integritását védte, s a kormányhoz hasonlóan azt bizonygatta, hogy a demarkációs vonalak további tologatása, ill. az antant általános politikája bolsevizmusba fogják kergetni az országot. Egyre inkább hangot adott azonban a kormány belpolitikájával kapcsolatos fenntartásainak is, s a reformok napirendre kerülésével, ill. a forradalom radikalizálódásával párhuzamosan kritikája fokozatosan élesedett.²⁷

Az OMGE február 6-i igazgatóválasztmányi ülésén a kormány pénzügypolitikai tervei kerültek terítékre. Ezek legfontosabb eleme az egyszeri nagy vagyonadó lett volna, amelyet Szende Pál a 20 ezer koronát meghaladó vagyonokra progresszíve akart kivetni. Bethlen ebben a vitában sem tagadta meg önmagát. Az egyszeri nagy vagyonadó helyett részben 20, 30, sőt 50 évre elnyújtott vagyonadózást, részben a devalváció kimondását javasolta. A nagy-

²³ Köztelek, 1918. dec. 21. Az OMGE közgyűlése.

²⁴ Uo. 1919. febr. 15. 115—116.

²⁵ *Sir Thomas Montgomery-Cuninghame*: *Dusty Measure*. London. 1939. 326—327.; *uő*: *Between the War and the Peace Treaties*. The Hungarian Quarterly, 1939/2. 422—423. és *Hajdu*: i. m. 178.

²⁶ Budapesti Hírlap, 1919. jan. 11. Az antant-bizottság tagjai.

²⁷ *Kelemen Béla*: *Adatok a szegedi ellenforradalom és a szegedi kormány történetéhez* (1919). Szeged, 1923. 425.

birtokos érdekeknek különösen ez utóbbi felelt volna meg, hiszen a föld- és épületingatlanokat a leértékelés természetszerűleg nem érintette volna.²⁸

Egyfelől a kormány külpolitikai és nemzetiségpolitikai kudarcai, másfelől a forradalom belpolitikai radikalizálódása nemcsak Bethlent, hanem a konzervatív, liberális, sőt mérsékelt demokrata polgári tábor többi tagját is a kormány ellen hangolták, s burkolt vagy nyílt szembefordulásra ösztönözték. Bethlen — körülbelül december végétől — arra törekedett, hogy ezek a politikusok, ill. pártjaik ellentéteiket félretéve kormányellenes szövetséget kössenek, akcióikat összehangolják, s az alapvető kül- és belpolitikai kérdésekben azonos irányvonalat kövessenek. Erőfeszítéseinek első eredménye az a brit kormányhoz intézett petíció volt, amely Anglia pártfogását kérte Magyarország integritásának megvédése érdekében, s amelyet a forradalom előtti ország 33 közéleti és politikai tekintélye (Apponyi, Wekerle, Khuen-Héderváry, Darányi, Herczeg Ferenc, Chorin, Szterényi, Ullman Adolf, Lánczy Leo, Bethlen, Teleki, Klebelsberg stb.) pártkülönbség nélkül aláírt.²⁹

Január végére azt is sikerült elérnie, hogy a Keresztényszociális Néppárt, a Földműves- és Kiszgazdapárt, az Országos Köztársasági Párt és a Károlyipártból kiszakadt Lovászy-féle Függetlenségi Párt, valamint a Székely Nemzeti Tanács két-két delegált részvételével közös bizottságot hozott létre a külpolitikai kérdések megbeszélésére, ill. a külföld felé irányuló propaganda összehangolására. A bizottság első, január végi ülésén Szmrecsányi György számolt be Olaszország bécsi megbízottjával, Segré generálissal, valamint a Szerbiától független önálló illír állam létrehozására törekvő horvát politikusokkal folytatott megbeszéléseiről. Szmrecsányi — némileg bizonyára túlozva — úgy tájékoztatta a bizottságot, hogy Jugoszlávia két állammá alakulása esetén „... Olaszország hajlandónak mutatkoznék lemondani azon túlzott követeléseiről, amelyeket Istria és Dalmácia tengerpartjai iránt támasztott és a legmesszebbmenőleg hajlandó lenne a békekonferencián Magyarország területi integritása mellett állást foglalni”. Megbeszéléseinek továbbvitele és esetleges megállapodás keresése végett a bizottság Rómába küldte Szmrecsányit. Feladata Bethlen instrukciója és megfogalmazása szerint az volt, hogy „... igyekezzék odahatni, hogy Olaszország a magyar kérdés megoldásában az érintkezést Angliával felvegye, mert nekünk az a reményünk, hogy Anglia szintén jóindulattal van irántunk, míg Franciaország határozottan ellenünk dolgozik, és Amerika legfeljebb semleges . . .” Január végén Szmrecsányi ki is utazott az országból, de kamatoztatható kontaktust teremtenie — Bánffyhoz és Kunfalvihoz hasonlóan — neki sem sikerült.³⁰

A bizottság második, s valószínűleg utolsó akciója egy 15 térképpel ellátott 10 oldalas memorandum kiküldése volt Londonba. A memorandum összeállítója Bethlen, a térképek készítője minden bizonnyal Teleki, a „futár” pedig, aki az anyagot február elején külföldre vitte, s a stockholmi angol ügyvivőn keresztül a címzettekhez juttatta, Ludwig Jenő volt, aki a háború előtt brit kormánytisztviselőként Kelet-Indiában teljesített szolgálatot. A beadvány —

²⁸ Köztelek, 1919. febr. 15. 117.

²⁹ *Arday Lajos*: Angol — magyar viszony a polgári demokratikus forradalom idején az angol levéltári források tükrében. Történelmi Szemle, 1975/2—3. 260.

³⁰ OL P 4. Ifj. gróf Andrássy Gyula Hagyatéka. 330. tét. Gróf Andrássy Gyuláné Naplója. Gróf Bethlen István 1919. febr. 1-i, gróf Hadik Klára 1919. jan. 30-i és őrgróf Pallavicini György 1919. febr. 6-i levelei gróf Andrássy Gyulához.

azzal a különbséggel, hogy a Monarchia az integer Magyarországgal helyettesítődött be — ugyanabból, a Kárpát-medence geográfiai helyzetéből indult ki, mint Bethlen 1917-es, a békefeltételekkel foglalkozó parlamenti beszéde. Az integer Magyarország — tartalmazta — helyénél és helyzeténél fogva a béke legfőbb híve és védelmezője lenne az új Kelet-Európában, míg felosztása az egész térséget tűzfészekké formálja és a nagyhatalmak (végső soron Oroszország) játékszerévé teszi. 1917-es beszédéhez képest új vonás volt az angol magyar érdekezésség erős hangszínterítése. Magyarország — állapította meg — érdekeinek biztosítása esetén Anglia „kontinentális Gibraltárja” lesz az átmenetileg franciaorientációs, hosszú távon azonban Oroszországnak kiszolgáltatott szláv államok között. A Szmeccsányinak adott instrukcióban és az angoloknak küldött memorandum eme részében a két világháború közötti magyar külpolitika egyik alap gondolata és -törekvése fogalmazódott meg — ilyen egyértelműen talán először.

Belpolitikai szempontból a beadvány alap gondolata az volt, hogy „A jelenlegi magyar kormányt a sajnálatosan gyenge gr. Károlyival egy teljességgel bolsevik kormánynak kell tekinteni, melynek támogatója, helyesebben irányítója a budapesti katona- és munkástanács, mely az ország lakosságának nem egészen 1 ezrelékét képviseli”. Ebből adódott a Bethlen szerint legfontosabb feladat: a bolsevizmus hatalomra kerülésének megakadályozása. Ennek érdekében 10—12 ezer fős antant haderő Budapestre, ill. a nagyobb ipari városokba küldését, a demarkációs vonalak stabilitásának biztosítását, a román, cseh és szerb csapatok által elkövetett atrocitások elleni fellépést, s végül az új választások kiírásának, ill. az ezek során „feltétlenül” többséget szerző polgári pártokból alakítandó kormánynak a támogatását kérte.

A terjedelmes memorandum ugyanarra a sorsra jutott, mint a kormányellenes erők legtöbb eddigi és ezutáni levele és beadványa. A Foreign Office egy-két alacsonyabb beosztású tisztviselője fejcsóválva áttanulmányozta, elcsodálkozott a magyarok „naivitásán”, majd „No action” jelzéssel irattárba tette.³¹

A polgári pártok külpolitikai jellegű együttműködését Bethlen a belpolitika területére is szeretne volna kiterjeszteni, sőt eleinte arra törekedett, hogy a már pártokba tömörült vagy még párton kívüli polgári frakciókat egy pártban egyesítse. Az első ezzel kapcsolatos pártközi értekezlet január 5-én ült össze a ferencesek egyik bérházában. Az értekezleten Zichy János elnökölt, az elfogadásra, ill. megvitatásra szánt programtervezetet Bethlen és a vele ezekben a hetekben fegyverbarátságra lépő Klebelsberg készítette. Javaslatokat, azaz az egységes polgári párt megalakítását azonban csak a konzervatív munkapártiak és a Heinrich-féle Magyar Polgári Párt emberei támogatták. A Földművespárt vezetői (gróf Dessewffy Emil, Pallavicini György) és a keresztényszocialisták (Haller István) egyaránt elleneztek, Lovászyék és a kisgazdák pedig jelen sem voltak. A hónap közepén Bethlen még egy pártközi értekezletet hívott össze, de megegyezniük ekkor sem sikerült.³²

A későbbi Egységspártot előlegező bethleni terv 1919 elején azért hiúsult meg, mert egyfelől a polgári-paraszti mérsékelt demokratikus balszárny ekkor még hallani sem akart a jobbszárnyal való együttműködésről, másfelől

³¹ *Arday Lajos*: Magyarország és Nagy-Britannia diplomáciai kapcsolatai 1918—1919. Bp. 1975. Kézirat. 148—150.

³² *Tormay Cecile*: Bujdosó könyv. Bp. év nélk. I. köt. 288—292. és 300—302.

mert az új vagy újjászerveződött jobboldali polgári pártok sem kívántak beolvadni egy olyan gyűjtőpártba, amelynek hangadóí várhatóan a volt munkapártiak, ill. a hozzájuk közel álló Bethlen lettek volna. Tárgyalásainak második szakaszában, január végétől február közepéig Bethlen ezért arra törekedett, hogy a meglévő pártokba belépni nem tudó vagy nem akaró forradalom előtti konzervatív képviselőket egy új pártban egyesítse. E célból Andrassy és Apponyi régi híveivel, a Munkapárt „jobb elemeivel”, Zichy Jánossal és „protestáns vezető emberekkel” tárgyalt, sőt Telekivel az oldalán a Coolidge-misszió Budapesten székelő megfigyelőjének is bejelentette szándékát. Szervezőmunkájának eredményeként február 19-én új párt alakult, amely a Nemzeti Egyesülés Pártja nevet vette föl.³³

Az alakulóülés szónoka a párt leendő elnöke, Bethlen volt. Beszédében konkrét programot nem adott, hanem általánosságban bírálta a kormány belpolitikájának „kinövéseit”, s ezen belül a szociáldemokrata törekvéseket. Bár — 1918-as parlamenti beszédének szellemében — ekkor is kifejezésre juttatta, hogy a „múltban folytatott nemzeti politika” a megváltozott viszonyok közepette véleménye szerint is folytathatatlan, tehát reformokra és megújulásra van szükség, beszédében annak hangsúlyozása dominált, hogy a kormány, s különösen az SZDP reformtörekvései úgy fejezik ki és úgy képviselik az „alsóbb néprétegek” osztályérdekeit, hogy nincsenek tekintettel a „felsőbb néprétegek” érdekeire. Ezzel — állapította meg — az osztályérdekek felett álló nemzeti érdeket, a „nemzet összes férfiainak szolidaritását” sértik és kockáztatják. A párt feladatát „az alsóbb és felsőbb néprétegek közös harmóniába”, „a nemzeti érzés közös harmóniájába” olvasztásában jelölte meg, amit a „demokratikus haladás”, ill. a „demokratikus intézmények és a múlt tradícióinak” az összeegyeztetésével vélt elérhetőnek. Külpolitikával és nemzetiségpolitikával alig foglalkozott. Ezekről — Deák híres mondását („Amit erő és hatalom elvesz . . .”) parafrázálva — csupán annyit jegyzett meg, hogy „jogait” és területét a magyar államnak sohasem szabad önként feladnia. Tehát — mint minden polgári párt — a Nemzeti Egyesülés Pártja is a területi integritás alapján állt.³⁴

Az alakulóülés 20 tagú szervezőbizottságot választott, amelynek jellegadó magva konzervatív munkapárti főispánokból és képviselőköl (Iklódy-Szabó János, gróf Klebelsberg Kunó, báró Perényi Zsigmond, gróf Ráday Gedeon, Rakovszky Iván, báró Solymossy Lajos) állt. A konzervatív munkapártiak, akik közül Perényi és Ráday Bethlen iskolatársai voltak Bécsben, s részben Budapesten is, Tisza halálával irányító nélkül maradtak, s már november végén felkínálták a vezerséget Bethlennek. A párt agrárius jellegét a szervezőbizottságban Bethlen mellett Bernát István gazdaszövetségi vezető jelenléte jelezte. A művészvilág konzervatívjait Glatz Oszkár festőművész, valamint Tormay Cecile és Ritoók Emma írónók, a „keresztény ifjúságot” Kende István és Kertész János képviselték. Andrassy és Apponyi hívei közül senki sem szerepelt a bizottság névsorában, s ez arra utal, hogy a volt alkotmánypártiak és

³³ OL P 4. Ifj. gróf Andrassy Gyula Hagyatéka. 330. tét. Gróf Andrassy Gyuláné Naplója. Gróf Bethlen István 1919. febr. 1-i levele Andrassy Gyulához és Papers Relating to the Foreign Relation of the United States. The Paris Peace Conference 1919. Vol. XII. New York. 1969. 391.

³⁴ Budapesti Hírlap, 1919. febr. 20. Nemzeti Egyesülés Pártja. A beszédet közli: Bethlen István gróf beszédei és írásai. Bp. 1933. 1. köt. 151 — 153.

apponyisták — az egy Telekitől, s az Alkotmánypártból Bethlennel együtt még 1918 elején kilépett Kaas Alberttől eltekintve — nem csatlakoztak az új párthoz.³⁵

A Nemzeti Egyesülés Pártjával az 1918—19-es polgári demokratikus forradalom időszakának bevallottan konzervatív pártja született meg, amelyet a baloldal sajtója ennek megfelelő fogadtatásban részesített. A „munkapárti bárók és grófok” a „... nemzeti egység jelszava mögé rejtik reakciós törekvéseiket, azonban mindenki tisztában van azzal, mit akarnak ezek az urak” — írta a Világ.³⁶ A Népszava még élesebben fogalmazott.³⁷ Cnobloch, osztrák követ február 21-i jelentésében a NEP-et a legfontosabb ellenzéki pártként jellemezte,³⁸ amit azonban erős túlzásnak érzünk. Tekintve, hogy a párt első és utolsó megmozdulása megalakulása volt, reálisabbnak látszik Tormay Cecile értékelése, aki szerint a február 19-i zászlóbontással mindössze annyi történt, hogy „a témérdek kicsi lobogó mellé egy új lobogó” került, ill., hogy „Bethlen István tábora elszigetelten még egy pártot” alakított.³⁹ Ennek ellenére tény, hogy az ellenforradalom, s ezen belül a konzervatív és konzervatív-liberális politikai erők vezetőjévé Bethlen valóban ezekben a hetekben kezdett válni. Múltja mellett ebben Tisza halálának, Apponyi háttérbe húzódásának és Andrássy Svájcba távozásának is része volt.

A forradalomellenes erők január—februári megélénkülése, amelynek Bethlen pártalakítása csak egyik jele volt, a Berinkey-kormányt preventív ellenintézkedések megtételére készítették. Előbb (február 3-án) a Vörös Újság szerkesztőségében tartottak házkutatást, majd néhány nap múlva az Ébredő Magyarok Egyesületének helyiségeit és vezető polgári politikusok lakásait vizsgálták át. A Múzeum utcai Bethlen-lakosztályból Bethlen Margit Tisza című versének kéziratával távoztak a detektívek.⁴⁰ A február 22-i minisztertanácson, ahol az új internálási rendelet alapján letartóztatandók listáját állították össze, Bethlen neve is felmerült. Őt azonban végül nem internálták, hanem csak — Wekerlével, Pallavicinivel és Bangha Bélával együtt — rendőri megfigyelés alá helyezték.⁴¹

Február 22-től március 21-ig Bethlen nem szerepelt a nyilvánosság előtt. A háttérben azonban változatlanul aktív volt. A Tanácsköztársaság kikiáltása előtti hetekben az április elejére meghirdetett választásokra való felkészülés, azaz a kormányellenes polgári pártok választási szövetségbe szervezése állt tevékenységének középpontjában. Elsősorban a Magyar Polgári Párt vezetőivel, Chorin Ferencel és Heinrich Ferencel működött együtt, s mellettük a Földművespárt és a Keresztényszociális Néppárt egy-két hangadójával tudott úgy ahogy szót érteni. Tárgyalt a szakadár függetlenségi vezetőkkel, Lovászy Mártonnal is, Lovászy azonban továbbra sem kívánt együttműködni vele és a körülötte levő munkapártiakkal — semmilyen formában sem. A radikális keresztényszocialisták és egy-két földművespárti vezető mellett elsősorban

³⁵ Uo. és *Klebensberg Kunó*: A nemzet elismert vezére. In. Bethlen István gróf miniszterelnöksége tizedik évfordulójára 1921—1931. Szerk. Berecz Sándor. Bp. év nélkül. 21.

³⁶ Világ, 1919. febr. 20. Szervezkedik a reakció.

³⁷ Népszava, 1919. febr. 20. A politika hírei.

³⁸ *Hajdu*: i. m. 297.

³⁹ *Tormay*: i. m. I. köt. 339.

⁴⁰ Új Nemzedék, 1919. febr. 16. Hajsza az ellenforradalmárok után.

⁴¹ OL K 27. Minisztertanácsi jkv-ek. 1919. febr. 22.

rajta, ill. a mögötte álló függetlenségieken múltott, hogy a március első hetében megalakult „fekete blokkból”, ahogyan a Népszava nevezte a polgári pártok választási szövetségét, a NEP és a Tormay Cecile vezette Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége kimaradtak.⁴²

A szélsőjobboldali nacionalista szervezetek közül Bethlent a MOVE-hoz fűzték jó kapcsolatok. Gömböst, amint erre már utaltunk, még az erdélyi betörés utáni hónapokból ismerte, Kozma Miklóssal, a Görgey-testvérekkel és másokkal pedig 1919 elején került ismeretségbe. A MOVE különböző kalandor terveit — amennyiben Kozma Miklósnak hinni lehet — Bethlen „éles és biztos kritikával” illette, az olaszországi fogolytáborokban levő megbízható tiszteknek és katonáknak „ellenforradalmi nemzeti célokra” való felhasználásával azonban, amit február végén elvben a budapesti olasz katonai misszió vezetője is felkarolni látszott, egyetértett.⁴³ A MOVE és a Bethlen közötti kapcsolatot a szervezet február 22-i feloszlása után is megmaradt. Amikor — február utolsó napjaiban — Gömbös Bécsbe szökött, instrukciókkal Bethlen látta el. „... Bethlen István súlyt helyezett arra, hogy mielőbb Wien-be menjek, hogy arra az esetre, ha Magyarországon kitörne a vörös forradalom, Wien-ben egy ellenforradalmi komité számára elő legyen a talaj készítve. Bethlen István arra kért, hogy a Wienben székelő entente-missziókkal vegyem fel rögtön az érintkezést, elsősorban azért, hogy segítségükkel Nyugat-Magyarországot a kommunisták ellen meg lehessen szervezni” — emlékezett erre 1920-ban Gömbös.⁴⁴ Márciusban Kozma Miklós hozta-vitte a híreket Bethlennek, ill. Bethlentől, aki tehát február végétől nemcsak legális, politikai eszközökkel küzdött a kormány ellen, hanem a MOVE és esetleg más jobboldali radikális nacionalista szervezetek fegyveres ellenforradalmi akcióterveinek hátterében is ott állt. A kormány puccsszerű megdöntését — noha taktikai okokból — mindazonáltal február 22-e után sem helyeselte. Ennek legfontosabb oka az volt, hogy február végén, március elején a kormány elszánta magát az Erdélyt hovatovább teljesen megszálló román csapatok feltartóztatására, ill. visszaszorítására, amit ezekben a napokban már Bethlen is szorgalmazott. Nyilvánvaló, hogy egy polgárháború vagy akár csak egy belső puccs jelentősen rontotta volna a külső ellenséggel szembeni harc esélyeit. Bethlen ezért — amint erről a március elején Svájcba utazó Teleki András Gyulát tájékoztatta — úgy rangsorolta a teendőket, hogy előbb a románokat kell kivenni Erdélyből, s a „pesti kormány” ellen fordulni Erdély felszabadítása után is elegendő.⁴⁵

Miközben a magyar politikai élet a választásokra, ill. a románok visszaszorítására készült, a győztesek Párizsban újabb magyarelles ultimátumot fogalmaztak. A békekonferencia február 26-i döntése azt tartalmazta, hogy a román csapatok a Szatmárnémeti—Nagykároly—Nagyvárad—Arad-vonalig nyomulhatnak előre. A békekonferencia döntését Vyx alezredes március 20-án nyújtotta át a magyar kormánynak. A békekonferencia határozatáról — ha a részleteket nem is ismerték — a kormány tagjai és a vezető ellenzéki politikusok

⁴² Népszava, 1919. márc. 8. Fekete blokk.; *Tormay*: i. m. I. köt. 376—377. és *Kozma Miklós*: Az összeomlás 1918—19. (Bp. 1933) 128. és 134.

⁴³ *Kozma*: i. m. 127.

⁴⁴ *Gömbös Gyula*: Egy magyar vezérkari tiszt bíráló feljegyzései a forradalomról és az ellenforradalomról. Bp. 1920. 31—32.

⁴⁵ OL P 4. Ifj. gróf András Gyula Hagyatéka. 330. tét. Gróf András Gyuláné Naplója. 1919. márc. 19.

— különböző forrásokból — már február végén értesültek. Bethlen Székely Nemzeti Tanács-beli február végi fellépése mögött, amellyel a székely hadosztályra támaszkodó románellenes fegyveres fellépés megkezdését sürgette,⁴⁶ feltehetően ugyanúgy ez állt, mint ahogy Károlyi március 2-i szatmárnémeti beszédének is ez lehetett a közvetlen indítéka. Az a Batthyány Tivadarnál, sőt Károlyi Mihálynál is felbukkanó állítás azonban, miszerint Bethlen a jegyzéket előbb látta volna, mint maga a kormány, s esetleg az átnyújtás időzítése is neki lett volna köszönhető⁴⁷ — légbőlkapott, amint erre már Siklós András és Hajdu Tibor is rámutattak.⁴⁸

Bethlen március 21-én délután értesült a jegyzék átadásáról és pontos tartalmáról, mégpedig Ugron Gábortól, aki Károlyi Mihály megbízásából kereste fel lakásán.⁴⁹ Károlyi üzenete úgy szólt, hogy szocialista politikusokból álló kormányt kíván kinevezni, megmaradna államfőnek, a jegyzéket nem fogadja el, s Szovjet-Oroszországra támaszkodva meghirdeti a nemzeti ellenállást. Az üzenethez tartozó kérdés pedig úgy, hogy támogatná-e Károlyit és ezt a kormányt Bethlen, ill. a polgári tábor? Bethlen reagálására Ugron Gábor 1924-ben így emlékezett: „Bethlen a szó szoros értelmében kétségbe volt esve a hallottakra, mert bár a Vyx-jegyzéket nagyjában ismerte, mégsem képzelte el, hogy az események idáig fognak elfajulni. Bethlen világosan látta a helyzetet. Azt mondta nekem, hogy ő el van készülve a legrosszabbra, a magyarság ügyét ily rettenetes körülmények között elveszítettnek tartja... Az ő véleménye szerint nem lehet mást tenni, mint még egy kétségbeesett utolsó kísérletet az utolsó percben a Vyx-féle jegyzék rendelkezéseinek megváltoztatására.” A délután 4 óra körüli megbeszélésről Ugron azzal távozott, hogy Bethlen kéri fogja Vyx-t az ultimátum megváltoztatására, s amíg a válasz megérkezik Párizsból, Károlyi ne tegyen semmilyen elhatározó lépést. A koalíciós kormány tehát egyelőre ne mondjon le. A szociáldemokrata kombinációval kapcsolatos kérdésre Bethlen azt üzenté, hogy mások nevében nem nyilatkozhat. Javasolta viszont, hogy Károlyi találkozzék személyesen a polgári pártvezérekkel, s kérje ki véleményüket.⁵⁰

⁴⁶ *Primipilus*: A székely hadosztály és a Székely Nemzeti Tanács. Új Magyar Szemle, 1920. 276.

⁴⁷ Az Est, 1931. febr. 4. (Batthyány Tivadar nyilatkozata) és *Károlyi Mihály*: Hit, illúziók nélkül. Bp. 1977. 198.

⁴⁸ *Hajdu Tibor*: Március huszonegyediké. 2. kiad. Bp. 1979. 58. és *Siklós András*: Mi történt március 21-én? Párttörténeti Közlemények, 1970/4. 86–91.

⁴⁹ A Károlyi és Bethlen közötti üzenetváltásnak külön kis irodalma van. Károlyi kétszer és kétféleképpen (*Michael Károlyi*: Die Geschichte meiner Abdankung. Arbeiter-Zeitung, 1919. júl. 25. — magyarul közli: *Károlyi Mihály*: Egy egész világ ellen. Bp. 1965. 484. —, ill. *uő.*: i. m. 1977. 198.), Ugron ugyancsak kétszer (*Ugron Gábor*: Életem legérdekesebb emléke. Pesti Hírlap, 1924. szept. 7. és *uő.*: Amit én gróf Bethlen Istvánról tudok. Pesti Napló, 1934. okt. 9.), Bethlen egyszer (*Stefan Bethlen*: Über den Artikel Michael Károlyis. Pester Lloyd (Abendblatt), 1919. júl. 26. — magyarul: Az igazság Károlyi Mihályról. Szegedi Új Nemzedék, 1919. aug. 3.) nyilatkozott róla. Nyilatkozataik igazságtartalmának ki-, s a valóság felderítésére Siklós András külön tanulmányban tett kísérletet (*Siklós*: i. m.). Vele polemizálva Hajdu Tibor ugyancsak külön cikket szentelt a kérdésnek (*Hajdu Tibor*: Adatok a Tanácsköztársaság kikiáltásának történetéhez. Párttörténeti Közlemények, 1972/3. 148–149.). E két tanulmány publikus lévén felmentve érezzük magunk a két főszereplő, Bethlen és Károlyi nyilatkozataiban meglévő ellentmondások ismertetésének és állandó ütköztetésének a kötelezettsége alól. Helyesebbnek véljük ehelyett az eseményeket — elsősorban a koronatanú, a leginkább pártatlan Ugron 1924-es visszaemlékezése alapján — úgy ismertetni, ahogy azok megítélésünk szerint a valóságban történtek.

⁵⁰ *Ugron*: id. cikk. 1924.

Ugron távozása után Bethlen Vyx Andrásy úti rezidenciájára sietett. Az ott elhangzottakról a francia alezredek még aznap este továbbított távirata a legauthenticusabb forrás. Eszerint Bethlen a következő alternatívát állította fel: a jelenlegi demarkációs vonal fenntartása és 15 ezer fős antant haderő Budapestre küldése esetén Magyarország szövetségre lép az antanttal és szembe fordul az „orosz bolsevistákkal”; ellenkező esetben, ha az antant visszautasítja az ajánlatot, „a bolsevikokkal kötnek szövetséget”.⁵¹

Vyx-tól (már az esti órákban) Zichy Aladár lakására ment Bethlen, ahol a többi polgári pártvezér is gyülekezett. Károlyit várták, aki titkárán keresztül még délután közölte: meghallgatja a polgári ellenzék vezetőit. Károlyi helyett azonban, aki időközben szociáldemokrata kabinet kinevezése mellett döntött, csak titkárának üzenete érkezett, amely úgy szólt, hogy az „ügy” időközben elintéződve a megbeszélés tárgyalanná vált. A jobboldali ellenzék vezetői így magukban tanácskoztak, majd tanácstalanul szétszéledtek.⁵²

Másnap reggelre, amikor Franchet d'Esperey-n keresztül Vyx távirata Párizsba érkezett, Budapest házain már vörös zászlókat lobogtatott a szél, s a Berinkey-kormányt a kommunistákból és szociáldemokratákból álló Forradalmi Kormányzótanács váltotta fel. A változás értelmével és jelentőségével Bethlen pontosan tisztában volt. Március 23-án, amikor Kozma Miklós találkozni akart vele, már csak az inas tartózkodott a Múzeum utcai lakásban.⁵³ Bethlen Margit fiaival átmenetileg egyik barátjuk vidéki birtokán húzódott meg, Bethlen pedig egy-két napos dénesfai tartózkodás után — bajusz nélkül, álruhában és hamis útlevelemmel — Savanyúkúton át Bécsbe tartott.⁵⁴

2. Az ABC vezetője és a szegedi kormány bécsi képviselője

Március utolsó napjaiban nemcsak Bethlen, hanem a forradalom előtti parlament számos más tagja is az osztrák fővárosba menekült. Bécs így néhány nap alatt a Tanácsköztársaság elleni ellenforradalmi szervezkedés központja lett. Részben a polgári demokratikus forradalom alatti pártstruktúrának megfelelően, részben azonban már a Tanácsköztársaság utáni pártviszonyokat előlegezve a Bécsbe menekült magyar politikusokból április elejére három nagyobb csoport kristályosodott ki. A legnépesebb vezetői a néppárti Szmrecsányi György és az 1918-ig alkotmánypárti, 1918 végétől pedig földművespárti Pallavicini György voltak, akiket főként legitimista beállítottságuk kötött össze. A csoport mögött, amelyhez a gróf Zichy testvérek, Beniczky Ödön és gróf Sigray Antal is tartoztak, gróf Andrásy Gyula állt, aki gróf Windischgreetz Lajossal karöltve elsősorban ugyan Svájcban fejtett ki karlista propagandát, de időnként Bécsben is megjelent. A második csoport a Nemzeti Egyesülés Pártja Bécsbe menekült szervezőiből (gróf Teleki Pál, gróf Ráday Gedeon,

⁵¹ Archives de la Guerre, Paris (továbbiakban: AG) 5 N 198. Dossier mars 1919. D'Esperey 1919. márc. 22-i távirata Fochnak. — A táviratot először Francis Deák közölte (Hungary at the Paris Peace Conference. New York. 1942. 410.). Ennek alapján idézi *Hajdu*: id. cikk. 1972. 148—149.

⁵² *Hajdu Tibor*: Károlyi Mihály. Bp. 1978. 328.

⁵³ *Kozma*: i. m. 147.

⁵⁴ OL P 4. Ifj. gróf Andrásy Gyula Hagyatéka. 330. tét. Gróf Andrásy Gyuláné Naplója. 1919. márc. 29. és *Gerlóczy Lajos*: Gróf Bethlen István a kommün alatt. Székelység, 1935/3. 41—42.

Ángyán Béla stb.) tevődött össze, akik Bethlent ismerték el vezetőjüknek. E csoporthoz tartozott még Gömbös Gyula, gróf Schönborn Károly és lazábban kapcsolódva Gratz Gusztáv is. A harmadik nagyobb irányzatot a Károlyipártból 1919 januárjában kivált függetlenségi politikusok alkották, akiknek két legismertebb bécsi vezetője gróf Batthyány Tivadar és Hédervári Lehel volt. Ugyancsak Bécsben tartózkodtak, de mint az antant által jól ismert és gyűlölt nevek viselői egyik csoporthoz sem csatlakoztak és különösebb aktivitást sem fejtettek ki: gróf Apponyi Albert, gróf Burián István és Lukács László.⁵⁵

Mint Budapesten, Bethlen Bécsben is arra törekedett, hogy e csoportokat közös szervezetben egyesítse. Célját ezúttal el is érte. A bolsevizmus elleni küzdelmet, ill. a Tanácsköztársaság megdöntését mindhárom irányzat elsőrendű feladatának tartotta, s ez — noha csak rövid időre — nemcsak a távlati célok közötti különbségeket szorította háttérbe, hanem a személyi rivalizálást is tompította. Április 8-án egyesülést, ill. szoros együttműködést ajánlott a bécsi angol főmegbízott, Cuninghame is. A három ellenforradalmi csoport közös szervezete, amelyet a korabeli források nem Antibolsevista Comité, hanem (bécsi) Magyar Nemzeti Bizottság néven emlegetnek, Gratz és Gömbös szerint — s ez a valószínű — április 12-én, Pallavicini szerint csak április végén jött létre. A bizottság sem nem választott, sem nem felkért, hanem hallgatólagos közmegegyezéssel elfogadott vezetője — primus inter pares jelleggel — Bethlen lett.⁵⁶

Az Antibolsevista Komitéban egyesült ellenforradalmi csoportok április elején abban bíztak, hogy az antant saját csapataival maga fogja eltiporni a magyarországi forradalmat. Április 5-én Allizé francia főmegbízottnál, 8—9-én pedig Ashmead-Bartlett angol újságírórn keresztül Cuninghame-nél egyaránt ennek kieszközölését kérték.⁵⁷ Részletes javaslatuk, amelyet az ABC megalakulásának napjaiban a bécsi és svájci antantképviselőknek Bethlen és Teleki mutattak be, azon az antant által korábban valóban dédelgetett, ekkorra azonban már elejtett terven alapult, amelynek lényege az oroszországi bolsevizmus elleni koncentrált katonai támadás megindítása volt. Úgy okoskodtak, hogy egy ilyen támadást megelőzően az antantnak a Duna-medencében is „rendet” kell teremtenie, ami viszont elképzelhetetlen a közép- és kelet-európai forradalmi mozgalmak elfojtása, s mindenekelőtt a magyarországi tanács hatalom megdöntése nélkül. Erre az érdekezésségre hivatkozva a memorandum készítői „feltétel nélküli” szövetséget ajánlottak az antantnak, s a vitás területi kérdések „békés megoldását” készek voltak a bolsevizmus feletti általános győzelem utáni időre halasztani. A „rendteremtés” első fázisában francia garmati csapatoknak kellett volna megszállni Bécsét és a nagyobb osztrák városokat. Ezzel egyidőben — javasolták — kívánatos lenne román, szerb, cseh és lengyel csapatok felvonultatása a magyar határra. A koncentrikus támadás megindulásának pillanatában a Magyar Nemzeti Bizottság felhívást intézne a magyar néphez. A felhívásnak tartalmaznia kellene, hogy a bécsi magyar politikusok

⁵⁵ AG 20 N 513. Dossier Szeged. De Saint-Laumer 1919. jún. 23-i jelentése és Österreichisches Staatsarchiv Neues Politisches Archiv, Wien (továbbiakban: ÖS NPA) Kart. 881. Liasse Ungarn I/9. 4183/1919. Schober 1919. máj. 25-i jelentése.

⁵⁶ *Gratz Gusztáv*: A forradalmak kora. Bp. 1935. 188.; *Gömbös*: i. m. 43.; *Kelemen*: i. m. 397. és *Pallavicini György*: Ellenforradalmi emlékek. Új Magyar Szemle, 1920/1. 56—58.

⁵⁷ *Gratz*: i. m. 189—190. és *Ellis Ashmead-Bartlett*: The Tragedy of Central Europe. London. 1923. 125—126.

élvezik az antant bizalmát, s hogy „a határok kérdése a magyar nép törvényes óhajainak megfelelően lesz megoldva”. A tanács hatalom megdöntésére, a régi parlament összehívására, egy ideiglenes budapesti nemzeti kormány megalakítására, a kommunisták haditörvényszék elé állítására, s egy 60—100 ezer fős magyar nemzeti hadsereg felállítására a tervezet 10—15 napot szánt. Ezt követően a szövetséges és magyar csapatok Ukrajna és Kelet-Galicia irányába fordulnának, s Oroszországban is véget vetnének a „felfordulásnak”. Az együttműködés előzetes garanciáiként Bethlenék a következőket kérték: szabad kikötőhasználatot Fiumében, s egy oda vezető vasútvonal biztosítását; a régi magyar vasútvonalak használatát a szövetségesek ellenőrzése alatt; élelmiszer, szén- és ruhaségelyt; az államadóságok méltányos megosztását a Monarchia utódállamai között és a korona stabilizálásának elősegítését; végül kölcsön folyósítását a pénzügyek szanálására és a magyar csapatok felszerelésére.⁵⁸

Az ABC ezen első kibontakozási javaslata két-három héttel késéssel el. Március 25-ig, ameddig az antant, s ezen belül elsősorban Franciaország valóban számolt a dél-oroszországi intervenció kiterjesztésével, s a Tanácsköztársaság kikiáltása utáni Magyarország megszállásával is, a terv talán meghallgatásra talált volna. Március 25-e után azonban, amikor a békekonferencia Legfelsőbb Tanácsa Dél-Oroszország katonai kiűritése mellett döntött, semmiféle visszhangra sem számíthatott. Az ellenforradalmárok lépéshátrányát jól mutatta, hogy éppen azokban a napokban, amikor memorandumukat elkészítették, Smuts tábornok személyében az antant külön megbízottja tárgyalt Budapesten a Vyx-jegyzékben megállapított demarkációs vonal módosításáról. Bár Smuts missziója nem járt sikerrel, a március 25-i párizsi döntés érvényességén, s ennek következtében a Bethlen—Teleki-féle terv időszerűtlenségén ez mit sem változtatott.⁵⁹ Allizé és Cuninghame egyaránt ilyen értelemben tájékoztatták a velük tárgyalókat.⁶⁰

Ezen grandiózus terv kidolgozásával többé-kevésbé egyidejűleg az ABC rövid ideig a Forradalmi Kormányzótanács belső puccsal történő eltávolításának lehetőségével is foglalkozott. A vezérszerepet Garami Ernőnek szánták, aki Svájcba utazván április 10-e körül néhány napot ugyancsak Bécsben töltött. Az ajánlat, amellyel Bethlen megbízásból Gratz Gusztáv kereste fel a szociáldemokrata vezetőt, úgy szólt, hogy szociáldemokrata politikusokból és az ABC képviselőiből Garami alakítson koalíciós kormányt. Garami állítólag nem zárkozott el a terv elől, de kabinetalakítását feltételekhez kötötte. Az antanttól területi engedményeket, továbbá élelmiszert és rendfenntartó fegyveres erőt kívánt volna, helppolitikai követelése pedig az volt, hogy a kabinet csak szociáldemokratákból álljon. Mivel előbbi az antant képviselőinek, az utóbbi pedig az ABC vezetőinek (Bethlen például csak egy-két szociáldemokrata miniszter

⁵⁸ AG N 173. Hongrie. Pièces de renseignements. Comte-rendu. Exposé de Mr. de Betegh — helyesen: Bethlen — sur la situation de la Hongrie és Archives Diplomatiques, Paris Europe Z (továbbiakban: AD EZ) Hongrie. Vol. 28. 24.

⁵⁹ A Szovjet-Oroszország elleni intervenció kiterjesztésével kapcsolatos terveket, majd ezek elejtését ismerteti *Ormos Mária*: Az ukrajnai francia intervencióról és határaisairól Közép-Európában 1918. október—1919. április. Történelmi Szemle, 1977/3—4. 401—439., különösen 436—438. — A Smuts-misszióra lásd *L. Nagy Zsuzsa*: A párizsi békekonferencia és Magyarország. Bp. 1965. 101—115.

⁶⁰ Lásd az 57. sz. jegyzetnél megadott forrásokat és *Vörnle János*: A Bécsi Magyar Komité munkássága. In. A bolsevizmus Magyarországon. Szerk. Gratz Gusztáv. Bp. 1921. 794.

erejéig támogatta a tervet) elutasításával találkozott, vízumának megérkezése után Garami továbbutazott Svájcba, s a polgári és szociáldemokrata politikusokból álló koalíciós kormány alakításának gondolata konkrét lehetőségként csak 1919 júliusának végén merült fel ismét.⁶¹

Április közepére egy harmadik terv körvonalai is kialakultak az ABC köreiben. Ennek lényege a Tanácsköztársaság saját, tehát magyar fegyveres erővel történő megdöntése volt. Ezt a tervet Hallier francia tábornok „megfontolásra méltónak” nevezte, Cuninghame kifejezetten támogatta,⁶² s április 12-én Belgrádból, a magyarországi antant haderő (Groupe d’Armées de Hongrie) főhadiszállásáról is olyan hírek érkeztek Bécsbe, hogy de Lobit tábornok (Pallavicini szerint az üzenet egyenesen Konstantinápolyból, Franchet d’Esperey-től jött) tárgyalni kíván róla.⁶³ A tervezet, amelyet az ABC képviselőitől Pallavicini és Gömbös vittek el Belgrádba, a másik, egy-két nappal korábbi memorandumhoz hasonlóan abból indult ki, hogy a legegyszerűbb és leghelyesebb az lenne, ha a térségben állomásozó francia csapatok haladéktalanul megtámadnák Tanács-Magyarországot. Miután azonban — tartalmazta a tervezet — a franciák, ill. a szövetségesek erre katonai vagy politikai okokból nem hajlandók, a bécsi magyar vezetők készek az intervenciót megszervezni, s az élére állni. Az ellenforradalmi hadsereg kívánatos bázisául Gömbös és Pallavicini a déli demarkációs vonal menti területeket jelölte meg Zombor, Pécs és Csáktornya központtal. (A politikusok Eszékttől északra, Dárdán kívántak berendezkedni.) A hadsereg gerincét az Olaszországban levő magyar hadifoglyok és a románokkal farkasszemet néző (közel 10 ezer fős) székely hadosztály ezredei alkották volna, amelyeknek az átállását a jegyzék szerzői biztosra vették. A franciák és a szerbek által ellenőrzött dél-magyarországi területeken megindítandó toborzástól két hadosztály emberanyagát remélték, s ugyanilyen toborzó akció engedélyezését kérték a Felvidéken is. Az ellenforradalmi hadsereg felfegyverzése — kézfegyverek és lövegek mellett repülőket, 30 páncélautót és 6 páncélvonatot kértek — részben Olaszország, részben a balkáni antant haderő feladata lett volna. A katonai szervező munka és együttműködés megkezdésének előfeltételét a tervezet a bécsi komité „hallgatólagos” elismerésében és egy közelebről nem körvonalazott, de feltehetően a határookra vonatkozó „előzetes politikai megállapodás” megkötésében jelölte meg.⁶⁴

De Lobit, aki április 10-én, amikor üzenetét Bécsbe indította, még valóban az azonnali francia—magyar katonai akció híve volt és arra készült,⁶⁵

⁶¹ Uo. és Gratz : i. m. 191—192. — A tárgyalásról Garami is említést tesz memoárjában, s azt írja, hogy Gratz ajánlatát eleve elhárította. (*Garami Ernő* : Forrongó Magyarország. Leipzig—Wien. 1922. 133—134.)

⁶² *E. Ashmead-Bartlett* : i. m. 125—126. és *Arday* : id. kézirat. 343.

⁶³ *Gömbös* : i. m. 44. és *Pallavicini* : id. cikk 50—51.

⁶⁴ AG 20 N 527. Dossier 1. Memorandum apporté au General commandant de l’Armée de Hongrie par le Marquis Pallavicini.

⁶⁵ De Lobit április 10-i helyzetjelentése, amelyet a székely hadosztály parancsnokának — bécsi komitétól független — ajánlata kapcsán fogalmazott meg, többek között ezeket tartalmazta: „... a magyar csapatok egy része, közülük is főleg a székely hadosztály hű maradt a régi eszmékhez, s kész Budapest ellen vonulni, hogy helyreállítsa a rendet. Ez az erő pillanatnyilag jelentékenyebb a szervezett bolsevista erőknél. Ha várunk, elveszti fölényét. Túl késő lesz és nem lesz többé segítség (. . .) Ha folytatjuk minden román óhaj kielégítését anélkül, hogy a reális helyzettel és az igazsággal szembe néznénk, a katasztrófa elkerülhetetlen lesz, s a bolsevizmus Magyarországon meggyökeredzik és továbbterjed. Választani kell tehát a román étvágy teljes kielégítése és a bolsevista veszély között.” (AG 20 N 528. De Lobit 1919. ápr. 10-i titkos helyzetjelentése.)

április 15-én, amikor Pallaviciniékkal tárgyalt, már csak személyes szimpátiáját fejezhette ki a bécsi ellenforradalmárok legfrissebb terve iránt. Időközben ugyanis megérkezett Pichon 10-i és Clemenceau 14-i rendelkezése, amelyek ismételten leszögezték, hogy nemcsak a magyar területi igényeket kell visszautasítani, hanem egy ütőképes ellenforradalmi hadsereg felállításáról és felfegyverzéséről sem lehet szó.⁶⁶ De Lobit így mindössze annyit ígérhetett, hogy a bécsi ellenforradalmárok áttelepülését a francia megszállási zónába, valamint egy korlátozott számú és erejű hadsereg szervezését és élmezését a maga részéről nem fogja akadályozni. Egyebet (pénzt, fegyvert és a kormányra alakuló komitét elismerését) azonban nem ígérhetett, s nem is ígért.⁶⁷

Április 21-én, amikor az ABC ülésén Pallavicini beszámolt belgrádi tárgyalásaikról, a román hadsereg már hat napja harcban állt a Vörös Hadsereg Tisza felé hátráló alakulataival. Bethlen előbb azt hitte, hogy Románia csak a Vyx-jegyzékben rögzített demarkációs vonalat akarja elérni, s nem feltételezte, hogy a bolsevizmus elleni harc ürügyén valójában újabb magyar területek birtokbavételére törekszik.⁶⁸ Amikor a valódi román szándékot felismerte, az ABC nevében újabb memorandummal fordult a békekonferenciához és a francia Dunai Hadsereg Bukarestben székeltő parancsnokához, Berthelot tábornokhoz. Bár jegyzékét nem méltatták válaszra, s így annak gyakorlati hatása és eredménye nem lett, április végi felfogásának bemutatása céljából mégis részletesen ismertetjük.

Április 29-i jegyzékében Bethlen mindenekelőtt sajnálkozását fejezte ki amiatt, hogy az ország megszállása nem „valódi antant csapatokkal” történik, s hogy egy magyar nemzeti haderő szervezésére mindaddig nem nyújtott mód. A megszállásnak ez a formája — szögezte le — nem annyira vagy nemcsak a rend helyreállítását szolgálja, hanem „a románok, esetleg a csehek s szerbek területszerzési törekvéseinek kielégítését is”, ami a magyar ellenforradalmárok közreműködését, s így a forradalmi Kormányzótanács felváltását egy nemzeti kormánnyal lehetetlenné teszi. E szempontokat figyelembe véve azt ajánlotta és kérte, hogy a román előnyomulás minél előbb állíttassék meg, s szerb és cseh csapatok ne lépjenek akcióba. A román előnyomulás megállítását követően — javasolta — az antant saját csapataival délről közelítse meg Budapestet, s 20—30 millió koronás hitel nyújtásával egyúttal tegye lehetővé, hogy a bécsi komitét Nyugat-Magyarországon néhány ezer fős haderőt szervezhessen. A Budapest francia és ellenforradalmi magyar csapatokkal történő megszállása utáni teendőkre nézve — kisebb módosításoktól eltekintve — lényegében ugyanazt az akciótervet ismételte meg, amely az ABC első, április eleji memorandumában is szerepelt: a március 21-e előtti demarkációs vonalak érvényességének és a Vyx-jegyzék érvénytelenségének deklarálása; a román csapatok visszavonulása; ideiglenes koalíciós kormány alakítása polgári politikusokból és — s ez új momentum — „mérsékelt szocialistákból”. Az ideiglenes nemzeti kormány fontosabb teendőit, amelyeket az egy napra összehívandó régi parlamentnek

⁶⁶ AD EZ Hongrie. Vol. 45. 48—49. Pichon 1919. ápr. 10-i utasítása a francia követeknek és uo. 58. Clemenceau 1919. ápr. 14-i utasítása Fochnak, Franchet d'Espereyennek stb. Vö. *Ormos Mária*: Padovától Trianonig 1918—1920. Bp. 1983. 246.

⁶⁷ AG 20 N 527. Dossier 1. De Lobit 1919. ápr. 28-i utasítása Charpy tábornoknak és *Pallavicini*: id. cikk 54—55.

⁶⁸ OL P 4. Ifj. gróf Andrássy Gyula Hagyatéka. 309. tét. Gróf Bethlen István 1919. ápr. közepi levele gróf Andrássy Gyulához.

kellett volna előzetesen jóváhagynia, a következőkben jelölte meg: alkotmányozó nemzetgyűlési választások kiírása „általános, egyenlő és titkos választójog alapján”, s a választások mielőbbi megtartása; az 1918. november 1. után hozott törvények és rendeletek felülvizsgálata; egy birtokpolitikai törvénytervezet elkészítése „a felek békés megegyezésére”; egy pártok felett álló rendfenntartó (rendőri és csendőri), s külön katonai erő megszervezése; a gyülekezési, egyesületi és sajtó-jog ideiglenes újraszabályozása; a gazdasági élet helyreállításának és a népjólétet szolgáló szociálpolitikának a megalapozása; végül a béke megkötésének előkészítése „a nemzet érdekeivel összhangban”. Az ABC legitimista és köztársaságpárti szárnya (Batthyányék) között már korábban létrejött kompromisszumnak (lényege a király-kérdés kikapcsolása volt) megfelelően a tervezet ideiglenes jelleggel elismerte az 1918. november 16-i néptörvényt. Az ideiglenesség időtartamáról és az ország végleges államformájáról Bethlen nem nyilvánított véleményt.⁶⁹

Bethlen eddigi és ezutáni pályafutása minden kétséget kizáróan bizonyítja, hogy felfogásának e tervezetben tetten érhető „demokratizálódása” nem tekinthető másnak, mint a helyzethez való taktikai jellegű alkalmazkodásnak. A váltás ugyanolyan gyors volt, mint 1918 őszén a nemzetiségi kérdésben, s ahogy az, úgy ez sem elvi meggyőződésen alapult. A „demokratikus irányú polgári kormányzat”, amelytől — mint írta — egyedül remélhető a tartós rend Magyarországon, 1919 tavaszán és nyarán köztársaságot, általános és titkos választójogot, s szocialista minisztereket, 1919 végétől, s különösen hatalomra kerülésétől király nélküli királyságot, korlátozott választójogot, nagyobb részt nyílt szavazást, s kizárólag polgári politikusokból álló kabinetet jelentett szótárában. Ez az „ahogy lehet” elvből kiinduló és alapvetően taktikai jellegű rugalmas alkalmazkodás Bethlen eddigi és ezutáni politikai pályáját is messzemenően jellemezte.

Az ABC áprilisi tárgyalásainak és memorandumainak egyetlen konkrét eredménye az a szóbeli üzenet volt, amelyet — Bethlen és Pallavicini állítása szerint Franchet d'Esperey tudtával és beleegyezésével — de Lobit küldött Bécsbe. „Az entente itteni képviselőivel eddig semmi megállapodást sem lehetett létesíteni és alig van már remény arra, hogy velük ilyet létrehozni lehessen. Ellenben Franchet-vel a tárgyalások kedvező eredménnyel végződtek; és ha pénzt tudunk szerezni, az egész akció súlyát az ő segítségére fogjuk bázírozni” — tudósította Bethlen az éppen Svájcban tartózkodó Andrásyt az április végi helyzetről.⁷⁰ Április 22—23-i megbeszéléseiken az ABC vezetői ezért úgy döntöttek, hogy a mozgalom központját a franciák megszállta övezetbe, Szegedre teszik át, s a komitéhez kötődő katonatiszteket is oda irányítják. Részben Cuninghame — London támogatását egyébként nem élvező — javaslatának, részben az egész Nyugat-Dunántúl ellenforradalmi megszervezettségét hangoztató Szmrecsányi és Sigray érvelésének hatása alatt ugyanakkor a nyugat-magyarországi felkelés kirobbantására vonatkozó korábbi elképzeléseket sem vetették el egyértelműen.⁷¹

A Szegedre település és az ottani hadseregszervezés, ill. a nyugat-magyarországi akció pénzügyi fedezetének biztosítása céljából április második felében az ABC képviselői több osztrák bankházzal tárgyaltak nagyobb kölcsön felvé-

⁶⁹ Közli *Vörölcse*: i. m. 796—799.

⁷⁰ Lásd a 68. sz. jegyzetnél megadott forrást.

⁷¹ *E. Ashmead-Bartlett*: i. m. 150—151.

teléről. A tárgyalások azonban — részben az osztrák kormány rosszállása miatt, részben azért, mert az ABC nagybirtokosai vonakodtak a kölcsön visszafizetését Magyarországon kívüli birtokaikkal is szavatolni — lassan haladtak, s kudarcra fenyegettek.⁷² Az ABC Pallavicini—Szmrecsányi-csoportja és az ehhez kötődő katonatisztek ekkor és ezért határozták el a bécsi magyar követség kirablását, ahová — részben élelmiszerbevásárlásokra, részben a bécsi forradalom előkészítésére — április végén a tanácskormány 150—160 millió korona értékű készpénzt küldött. A bécsi rendőrség főnökének ezzel kapcsolatos jelentései szerint az akcióban az ABC Batthyány-csoportja is részt vett, míg a Bethlen-frakció nem.⁷³ Tekintve azonban, hogy a pénzen csak a Pallavicini—Szmrecsányi- és a Bethlen-csoport osztozott, s a függetlenségi frakció nem részesült belőle, valószínű, hogy ez éppen fordítva történt.⁷⁴

A bankgassei betörést követően, május 6-ára Pallavicini, Szmrecsányi és Sigray újabb akciót készítettek elő. Mintegy 30—40 fiatal tiszt élén Királyhidánál megkísérelték a behatolást magyar területre. Tervük az volt, hogy a királyhidai és ligetfalui „fehér érzelmű” határrendőrökkel egyesülve Sopron felé nyomulnak, útközben fellázítják és csatlakozásra bírják a parasztságot, majd körülfogják Sopront, ahol ugyanebben az időben Szmrecsányi testvéreinek kellett volna belső ellenforradalmat kirobbantania. A továbbiakban Sopron környékéről kiindulva az egész Dunántúlt ellenőrzésük alá akarták vonni. Akciójuk, amelyet Andrassy szerint kifejezetten Cuninghame sürgetésére indítottak meg ilyen elhamarkodottan, részben a felkészületlenség (a számításba vett kétezer tiszt helyett csak 30—40 érkezett meg Bruckba), részben a magyar határrendőrség Tanácsköztársasághoz hű parancsnokainak ébersége miatt teljes kudarcba fulladt. A támadókat az osztrák rendőrség vitte vissza Bécsbe.⁷⁵

A brucki vállalkozás következtében, amelyet nemcsak a Batthyány-, hanem a Bethlen-csoport is ellenezett és kalandorságnak tartott, a komité látens ellentétei kiéleződtek. „Az itteni magyarok folyton veszekednek. Nagyon szomorú képet nyújtanak. Mindenki első akar lenni” — jellemezte a május közepi helyzetet Andrassy Gyula.⁷⁶ A bomlást a komité irányában eddig semlegességet tanúsító osztrák kormány magatartásváltozása is siettette. Kun Béla április 24-i szóbeli jegyzékére, amelyben a bécsi magyar ellenforradalmárok tevékenységének meggátlását kérte, Ottó Bauer szociáldemokrata külügyminiszter még kitérő választ adott.⁷⁷ A magyar követség kirablása és a brucki puccs után azonban már maga sürgette Renner kancellárnál elsősorban Szmrecsányi, de mellette Pallavicini, Batthyány és Bethlen kiutasítását is Bécsből, s lehetőleg Ausztriából is. „Nem hagyhatjuk — írta —, hogy kormányzatunk

⁷² Uo. 152—153.; *T. Montgomery-Cuninghame*: i. m. 333. és *Kelemen*: i. m. 407—408.

⁷³ Österreichisches Staatsarchiv Allgemeines Verwaltungsarchiv (továbbiakban: ÖS AV) Bundesministerium des Innern. 22. NÖ. 16 135/1919.

⁷⁴ Lásd erre OL K. 27. Minisztertanácsi jkv-ek. 1920. márc. 24. és Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919—1921. Szerk. és bev. Nemes Dezső. Bp. 1953. 490—491.

⁷⁵ ÖS NPA Kart. 881. Liasse Ungarn I/9. 3755/4. Schober 1919. máj. 10-i jelentése; OL P. 4. Ifj. gróf Andrassy Gyula Hagyatéka. 426. tét. Gróf Andrassy Gyula 1919. máj. eleji levele feleségének és *Vörnle*: i. m. 802—803.

⁷⁶ OL P. 4. Ifj. gróf Andrassy Gyula Hagyatéka. 426. tét. Gróf Andrassy Gyula 1919. máj. eleji levele feleségének.

⁷⁷ ÖS NPA Kart. 880. Liasse Ungarn I/1. I/3325.

égisze alatt Bécsből magyar Koblenz váljon.”⁷⁸ Az ABC felbomlását siettető harmadik tényező a gróf Károlyi Gyula-féle ellenforradalmi kormány május 5-i megalakulása volt Aradon. De Lobit — mint láttuk — április közepén még a bécsi politikusokból akart kormányt alakíttatni. Miután azonban ők nem érkeztek meg, s egy esetleges Duna—Tisza közti francia—szerb előnyomulásra számítva és arra készülve ugyanakkor szükségesnek látszott egy a csapatok mögött haladó magyar „antibolsevista szervező és rendfenntartó szerv” létrehozása, tisztjei — Gondrecourt lovassági tábornok és Saint-Laumer százados — helyi emberek (elsősorban Varjassy Lajos) kormányalakítási terveit karolták fel.⁷⁹

Az aradiak és a bécsiek, de legalábbis Károlyi és az ABC Bethlen-csoportja kölcsönösen tudtak egymásról, s valamiféle összeköttetésben is álltak. Az Arad polgári radikális párti főispánjából francia ügynökké lett Varjassy szerint ugyanis „Mindenáron olyan kormányfőt kellett találni, aki bírja a bécsi antibolsevista komité elnökének, gróf Bethlen Istvánnak a szimpátiáját”.⁸⁰ Erre a kapcsolatra, de legalábbis az ABC irányító szerepének aradi elismerésére vall az is, hogy az új kormány első ülésén határozatot hozott arról, hogy addig, amíg a bécsi komité Aradra, ill. a kormány „végleges” helyére, Szegedre nem érkezik, „semmilyen elhatározó lépést” sem tesz. Ezzel egyidejűleg az aradi kormány Bécsbe küldte külügyminiszterét, báró Bornemissza Gyulát, aki egy Kolozsvár környéki földbirtokos fia, monarchiai diplomata (főkonzul), s tanulói éveiben Bethlen therziánumi iskolatársa volt.⁸¹

A belső ellentétek, az osztrák kormány magatartása és végül az aradi kormány megalakulása következtében május végére a bécsi ellenforradalmi komité — bár formálisan nem oszlott fel — gyakorlatilag felbomlott. Ezzel egyidőben Cuninghame jugoszláv vízumot szerzett és adott át közel húsz magyar politikusként (Teleki, Zichy testvérek, Ernst Sándor, Ráday Gedeon, Sándor László, Pallavicini Alfonz stb.), akik június 2-án meg is érkeztek Szegedre. Batthyány Tivadar felvidéki (Trencsén melletti) birtokára utazott, Szmrecsányi György pedig a Graz melletti Tobelbad-ba vonult vissza. Május 29-én Bécs elhagyására készült Pallavicini György és Sigray Antal is.⁸² A bécsi politikusok utolsó közös akciója annak a nyilatkozatnak a megszövegezése volt, amelyben kijelentették, hogy a „... Károlyi Gyula elnöklete alatt megalakult kormány létrejöttét helyeslik ... és ennél fogva a kormányt pártkülönbség nélkül hazafias törekvésében támogatni fogják”. Ezt a nyilatkozatot Andrássy és az ABC mindegyik csoportjának képviselői (Hédervári Lehel is) aláírták, kivéve Batthyány Tivadart, aki a franciák és Andrássy szerint maga pályázott a szegedi miniszterelnökségre, de miután ambícióját az olaszokon (főleg Segré generálison) kívül senki sem támogatta, sértetten mindenkinek hátat fordított.⁸³

⁷⁸ Uo. Kart. 234. Nachlass O. Bauer. IV. d. O. Bauer 1919. májusi levele K. Rennernek.

⁷⁹ AG 20 N 527. Dossier 1. De Lobit 1919. jún. 13-i távirata d'Esperey-nek és uo. Aradi polgárok 1919. jún. 16-i beadványa.

⁸⁰ *Louis Varjassy: Révolution, Bolchevisme, Réaction.* Paris. 1934. 59—60.

⁸¹ AG 20 N 527. Dossier 1. De Lobit 1919. máj. 9-i távirata Hallier-nak és AD EZ Hongrie. Vol. 28. 141. Allizé 1919. máj. 18-i jelentése.

⁸² Niederösterreichisches Landesarchiv, Wien (továbbiakban: NL) Präsidium VI-b. 1544/1919. Schober 1919. máj. 29-i jelentése.

⁸³ OL K 32. A szegedi ellenforradalmi kormány miniszterelnökségének ir. 5/1919.; OL P. 4. Ifj. gróf Andrássy Gyula Hagyatéka. 426. tét. Gróf Andrássy Gyula 1919. májusi levele feleségének és AG 20 N 876. Dossier 7. Bulletin de Renseignements Hebdomadaire Nr. 6.

Az ABC vezetői közül állandó jelleggel egyedül Bethlen maradt Bécsben. Károlyiék őt is hívták Szegedre, sőt májusi kormánylistáikon mint miniszterelnököt, ill. külügyminisztert szerepeltették. A Bécsből való teljes kivonulását azonban az egész ellenforradalmi szervezkedés francia gyámság alá kerülését jelentette volna, s Bethlen valószínűleg személy szerint sem kívánt a hivatalosan sem ekkor, s később el nem ismert, csupán „jóindulatú semlegességben” részesített bizonytalan jövőjű kabinetben tárcát vállalni vagy annak élére állni. Egyik utolsó (május 15-i) ülésén ezért az ABC úgy döntött, hogy a kormány képviselőjében Bethlen maradjon Bécsben, Teleki Pál pedig — az ABC képviselőjében — lépjen be a szegedi kormányba. A Bécsben született tervet Károlyiék a június 2-i minisztertanácson jóváhagyták, s így május végétől augusztus elejéig Bethlen a szegedi kormány bécsi megbízottjaként folytatta tevékenységét.⁸⁴

A szegedi ellenforradalmi kormány, s bécsi képviselőjének első számú célja a proletárdiktatúra megdöntése volt. Mint eddig, ezzel kapcsolatban ezután is számos terv született — mindig az éppen aktuális helyzetet alapul véve. A Vörös Hadsereg észak-magyarországi offenzívájának kezdeti szakaszában például a szegedi kormány nevében Bethlen arról tájékoztatta Hallier tábornokot, hogy a székely hadosztály Vörös Hadseregben maradt alakulatai (kb. 3 ezer fő), amelyeket Aszód környékén vontak össze, nemcsak érzelmeikben kommunistaeleneselek, hanem fegyvereiket is készek a bolsevizmus ellen fordítani. Feltételük — közölte Bethlen — az, hogy ne hadifogolyként kezeljék őket, hanem fegyvereiket megtartva a cseh hadsereg önálló légiójaként harcolhassanak. A cseh hadsereg akcióképtelenségének esetére Bethlen felvetette, hogy az Ipoly északi folyásának vidékét bázisként felhasználva a székely különítmény néhány nap alatt 20 ezer fős hadsereggé növekedhetne, amely a Szegedről induló támadással egyidőben vonulhatna Budapest ellen. Arra az esetre, ha a cseh kormány nem engedélyezné a toborzást, azt kérte, hogy a székelyek Szlovákián és Erdélyen át Szegedre mehessenek, s az ott szerveződő hadseregbe olvadhassanak.⁸⁵

Válasz, mint az eddigiekre, erre a tervre sem érkezett. Ezzel szemben ismertté vált Clemenceau június 8-i ún. első jegyzéke, amely az észak-magyarországi ellentámadás leállítására esetében kilátásba helyezte a Tanácsköztársaság képviselőinek meghívását a békekonferenciára.⁸⁶ A helyzet kulcsa — látszólag — Kun Béla kezébe került, amit Bethlen pontosan érzékelt. Szegedre küldött június 10-i tájékoztatójában így írt erről: „A Clemenceau által Kun Bélának küldött ultimátumra adandó választól függ az egész magyar politikai helyzet eldőlése. Ha Kun Béla nem teljesíti az ultimátumban követeléseket, az antant hadiállapotba kerül a szovjetkormányval. Ez Magyarországra nézve jobb eset, mert tiszta helyzetet teremt. Következmenye lenne a szegedi kormány elismertetése és úgy katonái, mint politikai akciójának nyílt támogatása az antant részéről. Ha azonban Kun Béla elfogadja az antant követeléseit, úgy a szegedi kormány pozíciója tarthatatlanná fog válni, mert ezen esetben a szovjetkormány elismertetése alig kerülhető el. Meghívásuk Párizsba előre látható, ami

⁸⁴ *Kelemen*: i. m. 184., 191–192., 209–210., 234. és *Gratz*: i. m. 206–207.

⁸⁵ AD EZ Hongrie. Vol. 55. 27–28. Hallier 1919. máj. 22-i jelentése.

⁸⁶ A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai (továbbiakban: MMTVD) 6/A. köt. A Magyar Tanácsköztársaság 1919. márc. 21–1919. aug. 1. Összeáll. Gábor Sándorné, Hajdu Tibor, Szabó Gizella. Bp. 1969. 670.

oly győzelmet jelentene a szovjetkormány részére, hogy a szegedi kormány minden tevékenysége meg kell, hogy bénuljon. Erre az eshetőségre számítva, gondoljunk tisztességes visszavonulásra, mert a franciák egész biztosan cserbenhagynak bennünket. (. . .) Mi akartunk szabad elvonulást engedni nekik és most majd a magunk számára kell szabad elvonulásról gondoskodni. De hová mehetünk mi — extra Hungariam?”⁸⁷

Kun Béla — mint ismeretes — az első Clemenceau-jegyzékre kitérő választ adott (a belgrádi konvenció betartását követelve az érdekelt államok közös konferenciájának összehívását javasolta),⁸⁸ ami az adott helyzetben burkolt elutasításnak számított. A békekonferencia katonai szakértőinek és a balkáni antanthaderő parancsnokainak körében ezért ismét felmerült a Dél-Magyarország irányából indítandó tehermentesítő támadás terve, amit áprilisban is fontolgattak. Ez a szegedi kormány esélyeit és hadseregének szervezési feltételeit is javítani látszott. Június közepén d'Esperey és de Lobit egyaránt számoltak magyar csapatok részvételével. Nyomásukra a jugoszláv kormány részéről is mutatkozott hajlandóság annak engedélyezésére, hogy francia támadás esetén a Baja—Bátaszék körzetet az ekkor már 3—4 ezer fős ellenforradalmi hadsereg felvonulási és toborzási területként használhassa.⁸⁹ A dél-magyarországi támadás előkészítésében Bethlen annyiban vett részt, amennyiben mint bécsi megbízottnak az ő feladata volt, hogy az osztrák fővárosban felállított toborzóirodákon keresztül Szegedre irányítsa a Dunántúlról osztrák területre menekülő ellenforradalmárok és a kisebb csoportokban hazafelé tartó olaszországi hadifoglyok közül azokat, akik erre vállalkoztak. A transzportok Cuninghame segítségével történő összeállítását és útnak indítását az osztrák kormány nem támogatta, de hallgatólagosan eltűrte.⁹⁰

Az antant dél-magyarországi támadásához, s ezzel összefüggésben az ellenforradalmi hadsereg gyors megerősítéséhez fűzött reményeknek Clemenceau és Kun második jegyzékváltása vetett véget. Mint ismeretes, második, június 13-i jegyzékében a francia kormányfő román és csehszlovák viszonylatban közölte Magyarország végleges határait, s az észak-magyarországi területek kiürítése fejében ígéretet tett a Tiszántúl átadására. Tekintettel a súlyos kül- és belpolitikai helyzetre a Tanácsköztársaság vezetői a feltételek elfogadása mellett döntöttek, s június végén megkezdték az alighogy felszabadított északi területek átadását.⁹¹

Az új helyzetre Bethlen új memorandummal reagált. Az antanthatalmak kormányaihoz intézett június 26-i jegyzékében azt próbálta bizonygatni, hogy miután a Tiszántúl lakossága „. . . már többszörösen bizonyítékát nyújtotta antibolszevista érzelmeinek, kétségtelennek kell tekinteni, hogy a vörös csapatoknak a bevonulása ezekre a területekre súlyos zavargásokra, véres küzdelemre adna okot . . .” A rend fenntartására és a viszonyok normalizálására — folytatta — csak a szegedi kormány képes, amely rendelkezik az ehhez szükséges

⁸⁷ *Kelemen*: i. m. 276.

⁸⁸ MMTVD 6/A. köt. 670—671

⁸⁹ OL K 64. Külügyminisztérium res. politikai ir. 1918/1920 — vegyes. 7/1919. Gróf Teleki Pál 1919. aug. 30-i feljegyzése a szegedi kormány külpolitikai tevékenységéről és AG 20 N 527. Dossier 1. De Lobit 1919. júl. 3-i távirata Charpy tábornoknak.

⁹⁰ ŐS NPA Kart. 20. Ungarn 10. 1650/1919 és uo. Kart. 233. Nachlass Dr. O. Bauer II. d. Bauer 1919. máj. 31-i levele Rennernek. Vö. *Vörömlé*: i. m. 805.

⁹¹ MMTVD 6/B. köt. 242—247. Vö. *Hajdu Tibor*: A Magyarországi Tanácsköztársaság. Bp. 1979. 306—309.

eszközökkel. Mindezek előrebocsátása után azt kérte, hogy a román hadsereg ne a budapesti kormánynak, hanem a szegedi politikusoknak adja át a területet. Ha javaslatát — adott szavához ragaszkodni kívánván — az antant nem fogadná el, kijelentette, hogy a szegedi kormány „... kész minden eszközt megragadni, hogy a vörös csapatoknak a román hadsereg által kiűritendő területekre való bevonulását megakadályozhassa”. Erre az esetre a „magas szövetségesegek” „jóakarató semlegességét” kérte.⁹²

Kérését alátámasztandó június 28-án Bethlen külön sajtónyilatkozatban ismertette az ellenforradalom „mélyen demokratikus” céljait. A szegedi kormány — jelentette ki az április végi memorandumában foglaltakkal összhangban — „... főként abban látja küldetését, hogy a népnek visszaadja önrendelkezési jogát, az általános és feltétlenül egyenlő választójog alapján a nemzetgyűlést össze akarja hívni, hogy a nép maga döntsön sorsa felett, vissza akarja állítani a szólás- és sajtószabadságot és . . . egyengetni óhajtja, hogy a nép ismét kenyérhez és munkához jusson”. Tagadta, hogy a Károlyi-kormánynak ellenforradalmi jellege lenne, s kijelentette: a szegedi kormány mindent elkövet annak érdekében, hogy a „szociáldemokrata párthoz tartozó igen értékes, nevez személyiségeket” megnyerje a közös munkának. A tanácskormányt ezzel szemben úgy mutatta be, mint amely „a demokrácia minden megnyilvánulását elpusztította”, s amely ellen nemcsak a régi uralkodó osztályok és a középosztály, hanem — utalás a dolgozó rétegek valóban növekvő elégedetlenségére — a parasztság és a munkásság jelentős része is „forrong”.⁹³ Míg memorandumával az antant, ill. a békekonferencia vezetőihez fordult, nyilatkozatát Nyugat-Európa közvéleményének szánta. Előbbiben a lényegét fogalmazta meg kendőzetlenül, utóbbiban ideológiát próbált gyártani hozzá. Eredménye egyiknek sem lett, hiszen — mint tudjuk — a békekonferencia csak a Felvidék kiűrítését erőszakolta ki, a Tiszántúlet nem. A románok pedig önszántukból sem a budapesti, sem a szegedi kormány javára nem kívántak kivonulni.

Június 28-i sajtónyilatkozata Bethlen utolsó nyilvános szereplése volt Bécsben. Ha el is tűrte, az osztrák kormány egyáltalán nem nézte jó szemmel tevékenységét, a Volkswehr egyes alakulatai pedig kifejezetten akadályozták munkáját, például a toborzást.⁹⁴ Háttérbe húzódásának másik oka az volt, hogy június közepén az osztrák rendőrség olyan magyar detektíveket tartóztattott le, akikről bizonyítani tudta, hogy merényleteket készítettek elő a Bécsben és Bécs környékén tartózkodó magyar ellenforradalmárok ellen.⁹⁵ A kulisszák mögött, félig illegálitásban azonban továbbra is aktívan dolgozott. A hatalomra törekvő ellenforradalom külpolitikai kapcsolatait igen nagy mértékben ő alapozta meg, ezekben a hetekben.

⁹² Közli *Kelemen*: i. m. 304–305.

⁹³ Reichspost, 1919. júl. 1. Die heutige Lage in Ungarn. Erklärungen des Grafen Stefan Bethlen im Auftrage des Szegediner Regierung. Magyarul: Szegedi Friss Újság, 1919. júl. 11. A szegedi kormány bécsi követe a helyzetről.

⁹⁴ *Vörmlé*: i. m. 805.

⁹⁵ NL P. 1681–6/1919 és ÖS AV Staatsamt für Inneres 22/NÖ. 33 806/1920. — Ezek az iratok azt bizonyítják, hogy Hammas Leó, a Tanácsköztársaság egyik detektívje június közepén pincéereket próbált felbérlni arra, hogy a Bécsben és Bécs környékén tartózkodó magyar politikusok és tisztek (Apponyi, Andrássy, Croy stb.) italába mérget keverjenek. Az ügyet a bécsi sajtó is ismertette. Lásd pl.: Reichspost, 1919. jún. 18. Ein Attentatsversuch ungarischer Emissäre. — Cnobloch, budapesti osztrák követ információi szerint az akció háttérében Korvin Ottó állt. (ÖS NPA Kart. 881. Liasse Ungarn I/12. 4041/1919.)

Bethlen külpolitikai koncepciójának egyik legfontosabb alapgondolata — amint ezt 1919. februári memoranduma is bizonyítja — az volt, hogy az önállósult és az új Európában elhelyezkedni kívánó Magyarország legbiztosabb külpolitikai támasza Anglia lehet és kell legyen. Álláspontja mögött az a reális felismerés húzódott meg, hogy a Németország és Oroszország Duna-medencei és balkáni befolyási övezeteibe egyaránt behatoló francia külpolitika érvényesülését a kontinentális egyensúlyra mindig ügyelő szigetországnak saját érdekében korlátozni célszerű. Bécsi tapasztalatai megerősítették felfogásában. Az ABC leginkább Cuninghame segítségére számíthatott, s július elején egy angol érdekeltség bécsi ügynöksége tett ajánlatot a Szegeden szerveződő hadsereg felfegyverzésére is. Az angol cég ajánlatából, amely 30 ezer gyalogsági puska és 200 géppuska szállítását jelentette volna, ezúttal már nem a pénzhiány, hanem a francia tábornokok ellenkezése miatt nem lett semmi, akik az észak-magyarországi visszavonulás elrendelése után ismét „ejtették” a szegedi kormányt és hadseregét. „Nincs még itt az ideje, hogy a magyaroknak egy ekkora fegyver- és lőszerkészletet adjunk” — jelentette a magyar kormány kérésével kapcsolatos véleményét de Lobit-nak Charpy, a Szegeden és környékén állomásozó francia erők tábornoka.⁹⁶ A franciák apró ravaszkodásain és taktikai szempontjain Bethlen egyre inkább átlátott, s a francia politika valóban csak árnyalatnyi, a „szigorú semlegesség” elvétől a „jóindulatú semlegesség” elvéig terjedő módosulásainak június—júliusban alig tulajdonított jelentőséget. „A franciák sokkal tartózkodóbbak, mint az angolok; az az instrukciójuk, hogy a magyarokkal szemben passzíve viselkedjenek” — tájékoztatta a szegedieket már június 5-én.⁹⁷

Az új helyzethez alkalmazkodni kívánó bethleni külpolitikai koncepció másik pillére 1919 elején Olaszország volt. Noha az egyszerre francia- és délszláv-ellenes olasz—magyar érdekezésség továbbra is fennállt, az olasz kapcsolat ápolása 1919 nyarán nem jellemezte Bethlen tevékenységét. Ennek oka azonban nem annyira ő, hanem inkább a sajátos olasz külpolitika volt, amely minden elvi megfontolást félretéve és szigorúan csak a hatalmi politikai szempontokat mérlegelve 1919-ben mindig azok mellé a magyar politikusok mellé állt, akik Budapesten éppen hatalmon voltak. 1919 nyarán tehát a Kormányzótanács mellé, amelyet fegyverszállítványokkal is segített. Valamelyes olasz kapcsolattal a bécsi politikusok közül 1919 nyarán csak Batthyányék, ill. svájci embereik (Madarász József, Moldoványi Sándor stb.) rendelkeztek. Kamatoztatni azonban ők sem tudták összeköttetésüket. A Lovászyra, Batthyányra, Nagyatádira, Giessweinre és Haller Istvánra építeni akaró kibontakozási tervük, valamint az olaszországi magyar hadifoglyok felszerelésére és tömeges hazaengedésükre vonatkozó június végi kérésük ugyanúgy nem talált meghallgatásra, ahogy az ABC hasonló jellegű áprilisi tervei sem. Június végi jegyzéküket Borghese herceg olyan megjegyzéssel továbbította Orlandónak, hogy a javaslatra semmilyen választ sem kell adni.⁹⁸

A térség új vagy újjá született államai közül legszorosabb és leginkább kamatoztathatónak látszó kapcsolatokat Lengyelországgal épített ki Bethlen.

⁹⁶ AG 20 N 503. Másolókönyv. A szegedi kormány 1919. júl. 10-i kérelme és uo. Charpy 1919. júl. 19-i jelentése de Lobit-nak.

⁹⁷ *Kelemen*: i. m. 275.

⁹⁸ AG 20 N 503. Másolókönyv. Madarász József Orlandóhoz intézett 1919. jún. 30-i jegyzéke.

A szegedi kormány de facto képviselőjeként június végén vagy július elején Varsóba küldte gróf Csekonics Ivánt, s ezzel egyidejűleg állítólag a lengyel kormány Bethlen mellé akkreditált megbízottja is Bécsbe érkezett. A lengyel—magyar közeledés reális alapja a Csehszlovákiával szembeni kölcsönös területi követelés, célja a csehek bekerítése és perspektivikusan Szlovákia és Kárpátalja teljes vagy részleges visszaszerzése volt. Realitást az látszott kölcsönözni a tervnek, hogy azzal — persze a szlovák területek autonómiájának megteremtésével egybekötve — a szlovák vezetők magyarbarát része (Dvortsák Győző, Bulissza Károly stb.) is egyetértett. A lengyel—magyar—szlovák tervek-ből július végéig annyi vált valóra, hogy az ugyancsak Varsóban tartózkodó Bulisszáék vállalták egy csehellenes és a lengyel—magyar közös határ gondolatát középpontba állító propagandaakció megindítását a Felvidéken. Az ehhez szükséges összeget a bécsi magyar követségről elrabolt pénzből Csekonics folyósította. Továbbá annyi, hogy előkészületek történtek egy „lengyel—tót légió” felállítására lengyel területen. A magyar érdekek támogatását — az előzetes megbeszélések szerint — Magyarországnak Árva és Szepes megye Lengyelországnak történő átengedésével, valamint a Kelet-Galíciára vonatkozó lengyel igények támogatásával kellett volna viszonyozni. Ezek megígéréseire Csekonics felhatalmazást kapott Bethlentől. A lengyel—magyar—szlovák együttműködésről Piłsudski is tudott. Egyetértésének jeleként augusztus elején fogadta Dvortsákékát, s megígérte nekik, hogy lengyel útleveleket fog rendelkezésükre bocsátani abból a célból, hogy a „szlovák nemzetet” a párizsi békekonferencia előtt képviselhessék.⁹⁹

Déli és dél-keleti irányban — Telekivel együttműködve — Bethlen két vasat tartott, pontosabban próbált tartani a tűzben. A jugoszláv orientáció mellett az szólt, hogy a magyar területek megszállásában a románokhoz és a csehekhez képest Belgrád viszonylagos önmérsékletet tanúsított. Ellene, hogy a tiszti transzportok Szegedre szállítását a jugoszláv kormány akadályozta, az ellenforradalmi hadsereg felszerelését nem támogatta, s végül: nemcsak Románia, hanem Olaszország érdekeit is sértette volna. Perspektivikusan ez utóbbi volt a legfontosabb. Mindezeket mérlegelve június 20 és 25 közötti belgrádi tárgyalásai alkalmával Teleki sem politikai, sem a határookra vonatkozó kérdéseket nem vetett föl, hanem csak a bolsevizmus elleni szigorúan katonai jellegű együttműködésről tárgyalt.¹⁰⁰ Július végén, amikor a Vörös Hadsereg tisztai átkelésének és kezdeti sikereinek hatása alatt az ekkor már 7 ezer fős, de fele részben fegyvertelen ellenforradalmi hadsereg bevetése ismét lehetőnek látszott, a jugoszláv támogatás megszerzése érdekében ennél ugyan tovább ment, de ekkor is megmaradt az általánosságok szintjén. A belgrádi francia követ szerint Teleki mindössze annyit jelentett ki, hogy a „szerbekre nem neheztelnek”, s a bolsevizmus elleni katonai együttműködés sikeres befejezése után „gazdasági és egyéb téren is” együtt kívánnak velük működni.¹⁰¹ Azoknak az itt-ott felbukkanó korabeli és későbbi feltételezéseknek, amelyek szerint az

⁹⁹ OL K 64. Külügyminisztérium res. politikai ir. 1918/1920 — vegyes — 4., 6., 9., 18/1919. Gróf Csekonics Iván 1919. aug. 6-i, 14-i, 16-i, 19-i és szept. 14-i levelei gróf Bethlen Istvánhoz. Vö. *Kovács Endre*: Magyar—lengyel kapcsolatok a két világháború között. Bp. 1971. 22—25.

¹⁰⁰ OL K 64. Külügyminisztérium res. politikai ir. 1918/1920 — vegyes — 7/1919. Gróf Teleki Pál 1919. aug. 30-i feljegyzése a szegedi kormány külpolitikai tevékenységéről.

¹⁰¹ AD EZ Hongrie. Vol. 29. 85—86. A belgrádi francia követ 1919. júl. 20-i jelentése.

ABC vagy a szegedi kormány jugoszláv — magyar perszonálunióra törekedett volna,¹⁰² mindössze ennyi az alapjuk.

A jugoszláv orientáció alternatívája a Romániához való közeledés, ennek sine qua non-ja pedig az Erdély hovatarozása, ill. státusa fölötti román — magyar megegyezés volt. Bármennyire is valószínűtlennek látszott, 1919 tavaszáig Bethlen még reménykedett benne, hogy Erdély — legalábbis részben — Magyarországgé maradhat. Áprilisi tervezetei még kétségkívül ezzel a hátsó gondolat-lal születtek. Érdeemet szerezni az oroszországi bolsevizmus leverésében, s ennek alapján kedvező békefeltételeket kicsikarni — foglalhatjuk össze például legelső memorandumának mögöttes tartalmát. Jegyzékeinek visszhangtalansága, a Tiszántúl román megszállása, s végül a Vyx-jegyzékben megjelölt demarkációs vonalat immár végleges politikai határként említő második Clemenceau-jegyzék azonban meggyőzték arról, hogy az antant — kisebb módosulásoktól eltekintve — komolyan veszi 1916-os ígérését, s Erdélyt teljes egészében Romániának fogja adni. Belül, gondolatilag persze régóta készült erre a — magyar szempontból legrosszabb — lehetőségre is. Ezért, amikor az antant szándéka a második Clemenceau-jegyzékből minden kétséget kizáróan bizonyossá vált, képes volt szinte azonnal váltani, s Románia irányában rögtön egy olyan új politikát kezdeményezni, amely addigi felfogásával diametrálisan szemben állt.

Ezen új politikai irányvonal lényege a szlávellenes román — magyar együttműködés, végső célja pedig egy Románia és Magyarország közötti államszövetség megteremtése volt. Gróf Csáky Imre, akit július elején Bethlen „hivatalosan” azért küldött Bukarestbe, hogy a román kormánytól a Tiszántúl átadását kérje a szegedi kormánynak, titkos megbízatásként azt a feladatot kapta, hogy ebben az irányban is puhatolódzon. A magyar politikusok — jelentette néhány nappal később Allizé — „... lehetségesnek tartanak egy — először a közös gazdasági érdekeken alapuló, de később politikai egyezményvel is kiegészülő — román — magyar közeledést, amely végső soron a két ország közötti perszonálunióba torkollana”.¹⁰³ Egy másik jelentésében a francia főmegbízott ehhez hozzátette: a Ferdinánd román király koronája alatt egyesülendő román és magyar királyság eszméje különösen Bethlennek „kedves”.¹⁰⁴ Muzsa Gyula volt munkapárti képviselő, aki a szegedi kormány képviselőjében ugyancsak július elején érkezett Bukarestbe, feltehetően Csákyhoz hasonlóan ugyanezekről a kérdésekről tárgyalt.¹⁰⁵

Ha a perszonálunió tervére, amelyet — a gazdasági és biztonsági szempontok mellett — Bethlen nyilvánvalóan azért vetett fel, hogy az erdélyi magyarság elkerülhesse a kisebbségi sorsot, nem is érkezett válasz, a gazdasági és politikai együttműködés eszméje visszhangra talált Bukarestben. Kedvezően fogadta maga a román miniszterelnök is, aki — Bánát megosztása, Besszarabia hovatarozásának függőben tartása, s végül az 1916-os szerződésben rögzített-nél valamivel keletebbre megállapított román — magyar határ miatt — éppen

¹⁰² Lásd például Documents on British Foreign Policy 1919—1939 (továbbiakban: DBFP). Ed. by E. L. Woodward and R. Butler. First Series. Vol. VI. London, 1956. 67—68. (Beneš 1919. júniusi memorandum.) és ŐS NPA Kart. 233. Nachlass Dr. O. Bauer II. d. Bauer 1919. máj. 24-i levele Rennernek.

¹⁰³ AD EZ Hongrie. Vol. 45. 145. Allizé 1919. júl. 12-i jelentése.

¹⁰⁴ Uo. 177. Allizé 1919. júl. 27-i jelentése.

¹⁰⁵ OL K 64. Külügyminisztérium res. politikai ir. 1918/1920 — vegyes — 7/1919. Gróf Teleki Pál 1919. aug. 30-i feljegyzése a szegedi kormány külpolitikai tevékenységéről.

június végén fordított hátat a békekonferenciának, s kezdett foglalkozni a „szláv tengerrel” szembeni román—magyar szövetség gondolatával.¹⁰⁶ Hogy ebben, s általában Brătianu és a román külpolitika 1919 nyara és 1921 tavasza közötti manőverezéseiben mennyi volt a taktikai elem, tehát a békekonferencia, ill. a győztes nagyhatalmak zsarolása, s mennyi az, amit komolyan gondoltak, a román külügyi levéltár anyagai alapján lenne pontosan eldönthető. Tény, hogy a bukaresti kormány képviselőjében július közepén Bécsbe érkezett Erdélyi János, s a magyar javaslatra ellenjavaslattal válaszolt.

A román—magyar szövetség román részről támasztott feltételei igen súlyosak voltak. A német- és szlávbarát politikával való szakítás mellett, amit a magyar fél minden további nélkül elfogadhatott volna, Bukarest a Bánát nyugati felének, továbbá a Vyx-jegyzékben megjelölt demarkációs vonaltól nyugatra eső kisebb magyar területeknek (Békéscsaba és Makó a Maros—Tisza szöggel) az átengedését is kérték. Ennek fejében Románia vállalta volna Magyarország „felszabadítását a vörös uralom” alól, s kész lett volna kölcsönökkel segíteni a magyar gazdaság rekonstrukcióját.¹⁰⁷

Ahogy Bethlen tervéből, úgy az Erdélyi közvetítette ajánlatból is jól láthatóan lógott ki a lóláb. A románok mindenekelőtt az Erdélyben teremtett fait accompli előzetes elismerését és a Vyx-jegyzékben lefektetettnél is előnyösebb, lényegében az 1916-os bukaresti szerződésben rögzítetthez közelítő román—magyar határ garantálását szerették volna elérni. Emellett — Nyugat-Bánát megszerzése érdekében — az egész együttműködésnek határozott jugoszlávellenes jelleget szántak. Erdélyről, s az erdélyi magyarokról ugyanakkor semmit sem mondtak. A júliusi román—magyar tárgyalások így eredménytelenül zárultak. Az — igaz, különbözőféleképpen elképzelt — együttműködés gondolata azonban kölcsönösen tovább élt, s 1919 őszén és 1920-ban konkretizálódott is.

A prágai kormánnyal sem Bethlennek, sem a Károlyi-kormánynak nem voltak kapcsolatai. „A csehek a rideg elzárkózottság álláspontján állanak, politikailag sovínisztikusan elzárkózottak” — jelentette Szegedre még június 5-én Bethlen.¹⁰⁸ Június 20-a körül Szmracsányi ugyan tárgyalat Tusárral, Prága bécsi képviselőjével kétezer osztrák területen levő magyar tiszt felfegyverzéséről és egy Győr—Budapest irányú közös akcióról, Észak-Magyarország gyors kiürítése azonban teljesen értéktelenné tette ajánlatát.¹⁰⁹ A továbbiakban az ezt követően kikristályosodó lengyel—magyar—szlovák tervek határozták meg Prága és a magyar ellenforradalom viszonyát.

Az osztrák kormány és az ABC kapcsolatáról már szóltunk. Ez a hűvös viszony júliusban sem változott. Valamelyes távlati reményekkel kecsegtetett viszont az, hogy a polgári pártok képviselőivel, elsősorban a keresztényszocialistákkal Bethlennek jó kapcsolatokat sikerült kiépítenie. Részükről „... a legnagyobb előzékenység és rokonszenv és messzemenő hallgatólagos segítség tanúsítatik” — foglalta össze ezzel kapcsolatol benyomásait és tapasztalatait többször idézett június 5-i tájékoztatójában.¹¹⁰ Március végén, április elején

¹⁰⁶ *Viore V. Tilea*: Románia diplomáciai működése 1919. novembertől 1920. márciusig. Lugos, 1926. 16—20. Vö. *Sherman David Spector*: Rumania at the Paris Peace Conference. New York, 1962. 178. és 190.

¹⁰⁷ AD EZ Hongrie. Vol. 45. 177. Allizé 1919. júl. 27-i jelentése.

¹⁰⁸ *Kelemen*: i. m. 275.

¹⁰⁹ *Arday*: id. kézirat 429.

¹¹⁰ *Kelemen*: i. m. 275.

támogatásukkal készült a Gömbös és Pallavicini szerkesztette Bécsi Magyar Futár, június—júliusban pedig az a sokszáz Tanácsköztársaság-ellenes röplap, amelyet Bethlenék a keresztényszocialista Reichspost nyomdájában nyomtattak.¹¹¹

Bethlen bécsi működésének utolsó fejezetét a magyar szociáldemokratákkal folytatott augusztus eleji tárgyalásai képezték. Amint az ismeretes, Böhm Vilmos, majd a későbbiekben Weltner és Peyer július végén azért érkeztek Bécsbe, hogy az antant képviselőivel a Forradalmi Kormányzótanácsot felváltó szociáldemokrata kormány megalakításának lehetőségéről és feltételeiről tárgyaljanak. A július 22-én kezdődő megbeszélések a rövidesen ismét Bécsbe sereglő ausztriai magyar ellenforradalmárokat mély aggodalommal töltötték el. Attól féltek, hogy a proletárdiktatúra vér nélküli felszámolásának fejében az antant hajlandó lesz tiszta szociáldemokrata kormány elismerésére. Böhm valóban ilyen reményekkel ült is le tárgyalni. Amikor 25-én Borghese herceg útján Bethlen jelezte neki tárgyalási készségét, a szociáldemokrata vezető mereven visszautasította ajánlatát. Közölte: nem óhajt vele találkozni.¹¹² Böhm reményei, s az ellenforradalmárok aggodalmai azonban túlzottnak bizonyultak. Részben az antant bécsi képviselőinek követelésére, részben a budapesti szociáldemokraták többségének állásfoglalása alapján a Peidl-kormány ugyanis csak ideiglenes jelleggel alakult meg, s egyik legsürgősebb feladatának a kormány polgári politikusokkal történő kiegészítését tartotta.

Az új helyzet egy-két napra ismét összehozta az ABC május végétől külön utakon járó pártvezéreit. Pallavicini, Szmrecsányi, Beniczky, Lingauer Albin, a volt Károlyi-pártiak képviselőiben Lovászy, s végül Bethlen augusztus első napjaiban ismét közös értekezletet tartottak. Megbeszéléseik tárgyát az képezte, hogy a zavarosnak tűnő magyarországi helyzetet felhasználva Lehár ezredes csapatai élén benyomuljon-e Nyugat-Magyarországra, s így vegyék-e át a hatalmat, avagy tárgyalásokkal igyekezzenek a megalakítandó koalíciós kormányt úgy összeállítani, hogy a szociáldemokraták kisebbségbe kerüljenek. Pallaviciniék ismét a bevonulás mellett foglaltak állást, míg Lovászy és Bethlen előbb tárgyalni akartak.¹¹³

A Bhöm—Bethlen-találkozóra augusztus 4-én került sor Cuninghame hivatali szobájában. Bethlen kibontakozási javaslatát Böhm utóbb így foglalta össze: „A polgári pártok képviselői és a Szociáldemokrata Párt egyezzenek meg a nagy elvi kérdésekben. Ennek alapján alakítsák meg az ideiglenes kormányt, amely a választásokat vezeti. A maga részéről úgy képzei, hogy az új kormányban egyharmadban legyen képviselve a polgárság, egyharmadban a földműves lakosság és egyharmadban a munkásság.” Ez lényegében véve megegyezett azzal, amit Bethlen április—májusi memorandumaiiban és júniusi sajtónyilatkozatában lefektetett, s amit a Neue Freie Presse-nek adott augusztus 3-i deklarációjában is megismételt. Bethlen ajánlatát Böhm elutasította, s Gorton tábornok áthidaló javaslatának megfelelően mindössze annak elfogadására mutatott hajlandóságot, hogy a szegedi kormány két tagja a Peidl-kormányba lépjen. Ez viszont Bethlent nem elégítette ki.¹¹⁴ Továbbra is tárgyalni akart azonban,

¹¹¹ OS NPA Kart. 881. Liasse Ungarn I/9. 5566/4. Schober 1919. júl. 24-i jelentése.

¹¹² *Böhm Vilmos*: Két forradalom tüzeiben. Bp. 1947. 345.

¹¹³ *Gömbös*: i. m. 58—60.

¹¹⁴ *Böhm*: i. m. 362—364. és Papers Relating to the Foreign Relation of the United States. The Paris Peace Conference 1919. Vol. XII. New York. 1969. 625.

s a Peidl-kormányral szembeni fegyveres fellépést változatlanul helytelenítette. Böhmével folytatott megbeszélése után ennek megfelelően repülővel üzenetet küldött Szegedre Telekinek, akitől azt kérte, hogy az augusztus elején végre ágyúkkal és elegendő kézfegyverrel is ellátott nemzeti hadsereg minden olyan akciótól tartózkodjon, amely polgárháborúra vezethetne vagy a koalíció létrejöttének esélyeit ronthatná.¹¹⁵

A Peidl-kormány augusztus 6-i lemondatása a további tárgyalásokat feleslegessé tette. Bethlen csomagolt, s augusztus 9-én már ismét Budapesten volt. Elutazása előtt, augusztus 8-án hosszú levelet intézett Lloyd George-hoz. Területi integritásról, Magyarország épségéről ebben a levélben már szó sem esett. Szerzője a cseh, román és délszláv igények „teljes kielégítése” ellen emelte fel szavát, s az idegen impérium alá kerülő magyarság érdekében könyörgött védelemért, a Németországgal kötött békeszerződéshez csatolt kisebbségvédelmi klauzulákra hivatkozva. Méltányos és ésszerű rendezés esetén — fogalmazta meg több-kevesebb nyíltsággal — Magyarország tudomásul veszi a győztesek feltételeit, s „minden szomszédjával békében és harmóniában” élve alkalmazkodni fog az új Európa gazdasági és politikai rendjéhez. Ellenkező esetben, tehát ha a szomszédos népek igényeit teljes mértékben kielégítenék, „A nélkülözés és kétségbeesés olyan tettekre készítené a nemzetet, amelyek állandóan veszélyeztetnék Kelet-Európa békéjét” — írta.¹¹⁶ Bethlen levele a brit külügyminisztérium hírszerző osztályának egyik munkatársáig jutott el, aki augusztus 26-án ezt írta rá: „Not much in this”.¹¹⁷

Игнац Ромшич: Иштван Бэтлен и время революции

Своеобразная двойственность характеризует в первые дни отношения Бэтлена и буржуазно-демократической революции. Бэтлен почти два десятилетия вел борьбу против основных революционных требований внутренней политики, и уже тогда был противником демократии, то есть адаптации демократии в Венгрии. Позицию по вопросу границы национальную политику правительства Карольи, надеясь в возможности спасения! Трансильвании, к концу октября и он усвоил и его отношение к буржуазно-демократическому правительству сначала определяло именно такое временное тождество взглядов. До середины декабря он не только не выступил против Карольи, наоборот, Бэтлен старался помочь ему в усилиях в деле охраны Трансильвании.

Внешнеполитический провал и неудача национальной политики правительства с одной стороны и радикализация внутренней политики революции с другой стороны, толкнули потом Бэтлена на открытую оппозицию. К началу 1919 года он стал одним из самых активных руководителей контрреволюционных тенденций, направленных против буржуазной демократии, включая и консервативных и консервативно-либеральных политических сил. Его партия созданная в феврале 1919 года, Партия Национального Соединения, по собственному признанию, была консервативно-националистической партией своего времени.

Во время Венгерской Советской Республики Бэтлен находился во Вене, где организовал так называемый Антибольшевистский Комитет для соединения венгерских деятелей. Он стал руководителем этой организации в центре деятельности которой и лично его стояла цель: свержение Венгерской Советской Республики.

¹¹⁵ DBFP Vol. VI. 127—128. (Cunninghame 1919. aug. 5-én Twiss ezredesnek.)

¹¹⁶ OL Filmtár. 25 519. dob. 145—147. (Public Record Office Foreign Office. — 371/3516.)

¹¹⁷ *Arlay*: id. kézirat. Jegyzetek 100.

После того, что в мае месяце создано контрреволюционное правительство в Араде, то есть в Сегеде, Бэтлен как венский представитель этого правительства продолжил свою контрреспубликанскую деятельность. С его именем связано обоснование внешнеполитической ориентации и международных связей контрреволюции, приходящей к власти осенью 1919 года, существенными элементами которых явились англо-италианская ориентация, дружба с Польшей и кратковременное стремление конфедерации с Румынией.

Ignác Romsics: István Bethlen and the Age of Revolution

The relationship between Bethlen and the bourgeois democratic revolution was characterized by a peculiar double-sidedness during the first weeks. Bethlen had been fighting against the fundamental domestic political aims of the revolution for two decades, he was against democracy i.e. the adaptation of democracy in Hungary at this time as well. However by the end of October, he had accepted the views of the Károlyi government concerning the frontiers and their policy towards the nationalities in the hope of saving Transylvania. His behaviour towards the bourgeois democratic government was first determined by this temporary identity of views. He did not attack Károlyi until the middle of December, what is even more, he was trying to assist him in his efforts to keep Transylvania as a part of Hungary.

The failure of the government's foreign and nationality policy and the radicalization of the revolution in domestic political issues caused Bethlen's turning against the revolution. By early 1919 he had become one of the most active leaders of the conservative and conservative-liberal forces that were part of the counterrevolutionary groups opposing bourgeois democracy. His party (the Party of National unification, established in February 1919) was an admittedly conservative-nationalist party of the era.

During the Soviet Republic he was in Vienna where in the middle of April he founded the Anti-Bolshevist Committee which united the counter-revolutionary Hungarian politicians under his leadership. The main purpose of the organization was to overthrow the Soviet Republic.

After the establishment of the Arad then Szeged counter-revolutionary government Bethlen continued his activity against the Soviet Republic as the Vienna representative of the government. He worked out the basic elements of the foreign policy of the counter-revolution coming into power in autumn 1919. The main characteristics of this policy were the English, later Italian orientation, friendship with Poland and — for some time — the aspiration to establish a Rumanian — Hungarian confederation.